Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Олониитын-политическэ газетэ

1991 ЯНВАРЬ 16 СРЕДА № 11 (18634) СЭН 6 МУН.

Буряадай ССР-эй Верховно Советдэй гурбадахи сесси

Буряадай ССР-эй арбан хоёрдохи зарлалай Верховно Советдэй гурбадахи сессиин хүдэлмэриеэ үргэлжэлүүлhэн тухай үсэгэлдэр мэдээсээ hэмди. Сесси хүдэлмэрилингээ хоёрдохи үдэры комитедүүдтэ эхилhэн байна. Тэрэнэй hүүлээр депутадууд үдын 14 часта Советүүдэй байшангай конференц-зал соо сугларжа, сессиин зүблэхэ зүйлдэ табигдаhан удаадахи асуудал хараба.

Буряадай ССР-эй финансын министр депутат М. Г. Намсараевай «Буряадай ССР-эй 1991 оной бюджет тухай» элидхэл депутадуудай анхаралда табигдажа, үргэнөөр зүбшэн хэлсэгдэhэн байна.

Элидхэлшэ регламентаар үгтэhэн 20 минутын турша соо депутадуудай асуудалнуудта харюусаа.

Буряадай ССР-эй арадай депутадууд Б. Н. Намдаков, И. Т. Павлов, А. С. Решетников, А. П. Зенченко, И. С. Гринчишин, В. Д. Климов, С. П. Гаврилов, С. М. Ибрагимов, К. Ц. Конев, Б. Ц. Нимаев, республикын соёлой министр Н. Ю. Мадуев, арадай депутадуудай Ивалгын райсоведэй түрүүлэгшэ А. П. Цымбалюк, республикын статуправленийн начальник Л. А. Мунаев гэгшэд «Буряадай ССР-эй 1991 оной бюджет тухай» элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ түрүүшынь үдэр хабаадаhан байна.

Сесси хүдэлмэриеэ хахад үдэрhөө хойшо эхилhэн тула зүбшэн хэлсэлгэнь дүүрээгүй.

Тус элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадахаар бэшүүлhэн 21 депутат бултадаа үгэ хэлэжэ үрдеэгүй. Тиимэhээ «Буряадай ССР-эй 1991 оной бюджет тухай» М. Г. Намсараевай хэhэн элидхэл зүбшэн хэлсэлгэ үглөөдэр үргэлжэлүүлэгдэхэ юм.

БУРЯАДАЙ ССР-ЭЙ МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ 1990 ОНОЙ АЖАЛ ЯБУУЛГА ТУХАЙ ТООСООН

Буряадай ССР-эй Верховно Советдэй гурбадахи сесси дээрэ 1991 оной январиин 14-дэ республикын Министрнүүдэй Советдэй Түрүүлэгшэ В. Б. Сагановай хэhэн элидхэлhээ

Республикын Министрнүүдэй совет тоосоото үе соо өөрынөө ажал ябуулгада Буряадай ССР-эй Верховно Советдэй нэгдэхи сессиин эрхёон табиhан харааг шугам бата найдамшигаар бэелүүлхэ гэжэ оролдоhон байна.

Республикын арадай ажахые hэдыгоо хүтэлбэрилхэ ба hэдыгоо мүнгэ зөөреэр hэдыгоо хангаха гүримдэ hэлжэн оруулха талаар харааhэдол зохёон табигдаhан ба ялгаталгаhан, тэрэнэй hүүлээр министрнүүдэй Советдэй түсэй тогтоол абтаhан юм.

Социально-соёлой hалбаринин эмхи зургаануудые ажаhан эрхилэлгын шэнэ эрхэ байдалда оруулха, бюджедhээ hигаададаг эмхи зургаануудта махын тоосоо нэбтэрүүлхэ, Буряадай депутадуудай нютагай Советүүдэй бюджедэй талаар hээ даанхай байдалые үргэдхэ талаар хүдэлмэри ябуулгадаа.

Экономикые тогтууритай болгохо ба гуримшуулагдаhан дэлгүүрэй харилсаануудта hэлжэн орохо хойшолуулашаhан хэмжээнүүдэй талаар правительствын программа 1990 оной октябрьда Верховно Советдэй сесси дээрэ баталагдаhан юм. Министрнүүдэй Совет ноябриин 11-дэ абтаhан өдрынгөө тогтоолоор тус программые бэелүүлхэ бодото хэмжээнүүдые тодорхойлоо бэлэй.

Мүнөө үедэ республикын министерствэнүүд болон албан байгаануда дэлгүүрэй харилсаануудта орохо өөhэдын программануудтай болонхой.

Правительство Буряадай ССР-эй 10 хуулинуудай проектнүүдые бэлдэжэ, республикын Верховно Советдэй үзэмжэдэ оруулаhан байна. Үндэнэй тоодо «Зөөри тухай», «Таряашанай (фермерэй) ажахы тухай», «Нютагай реформо тухай», «Нютагай өөhэдыгөө хүтэлбэрилгэ ба нютагай ажахы тухай» болон бусад хуулинуудай проектнүүд ороно.

Экономикые тогтууритай болгохо, дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн оролгын эрхэ байдалда али бүхы талаhаа зохилдуулагдаhан хэмжээнүүдые зохёон табиха, бэелүлхэ гэзэгэ республикын гүрэнэй засагай болон арадай ажахые хүтэлбэрилгын зургаануудай байгууламжые нарижуулан hайжаруулха эрилтэ табиhан байна гэзэг.

Министрнүүдэй Советэй аппарадай hалбаринин таhагууд үгы хэгдэх, Госплан, Хүн зоной ажаhуудалай хэрэглэмжэ ханглалгын ба нютагай промышленностиин министерствэнүүд усадхагдаа. Министрнүүдэй Советэй шэнээр бүридүүлэгдэhэн байгуулламжа ба гүрэнэй комитедүүд hалбаринин бэшэ, харин үялгата хүдэлмэриин гол ёноор байгуулагдаhан байха юм. Тиихэдээ хүн зоной эрилтэ ба хэрэглэмжэнүүдhээ үндэhэлэн, ажал ябуулгын эсэсэй Үрэ дүнгүүдтэ тэдэ шэгүүлэгдэнхэй гэзэгэ. Энэ асуудалаар правительствын дурадхалнуудые Верховно Совет хаража үзөөд, баталhан байгаа.

Ороной экономикын тэнсүүригүй байдал ба кризисэй гүнзэгырэлгэ манайшье республикын байдалда сэхэ нүлөөлhэн байна бшуу. Иимэ эрхэ байдалда тоосоото үе соо правительствын урда үйлэдбэриие эрид доошолуулхагүй, хэрэглэмжын дэлгүүрэй хоohоролгодо эсэргүү хүдэлмэри ябуулха, эдеэ хоолой ба промышленна эд бараанай иеөсэнүүдые бэдэрхэ, тэдэниие зүбөөр хубаарилха хэмжээнүүдые абаха, гэр байра барилгын талаар харааладаhан программануудые бэелүүлхэ, байгаали хамгаалха ба экономико болон социальна hалбариие хүргөөхэ бусад асуудалнуудаар бодото хэмжээнүүдые бэелүүлхэ гэhэн зорилгонууд табигдаhан байгаа бшуу.

Харин мүнөө 1990 оной зарим тэды дүнгүүд тухай ба арадай ажахые хүтэлбэрилхэ талаар республикын Министрнүүдэй Советдэй хэhэн ажал ябуулга тухай элидхэхыемни зүбшөөгыт.

1990 ондо республикын промышленна предприятинуудай хүдэлмэридэ бүхыдөө ороной арадай ажахыда үзэгдэжэ байгаа, hандаргахы ниитэ иимэ нүхэсэлнүүд нүлөө үзүүлэх гэбэл: ажахын холбоонуудай таhаралга, хэлсээтэ уялганууда дүүргэхэгүй. Ябадал, транспортын тогтууригүй хүдэлмэри гэхэ мэтэ. Эндэhээ хойшолонгынь харагдана ха юм. Hүүлэй хэдэн жэлэй туршада түрүүшынхиеэ үнгэрhэн жэлдэ промышленна продукци үйлэдбэрилгын хэмжээн 5,6 процентээр бага болоhон байна. Республикын промышленностиин продукци дутуу эльгээхэ ябадал бага болоногүй, предприятинуудай дүрбэнэй нэгэ хубиhаа дээшэнхинь хэлсээтэ уялганууда дүүргэнэгүй. Тэдэнэй тоодо «Гусиноозерская» шахта, Гусиноозерскын радиозавод, «Забайкаллес», «Буржелезобетон», «Бурятстройматериалы» нэгэдэлнүүд болон Агропромсоюзай хэдэ хэдэн предприятинууд ороно гэзэ. 40 гаран промышленна предприятинууд ажалай бүтээсэ доошолуулаа.

Иимэ эрхэ байдалда республикын Министрнүүдэй Совет предприятинуудые түүхэй. эдээр, эрэгтэй эйлнүүдээр, эльэ хүсөөр хангаха гэхэ мэтэ бодото асуудалнуудые саг үргэлжэ шидхэдэг байгаа юм. Жэлэй хөёрдохи хахадта ажахын хэлсээнүүдые эмхидхэхэ асуудалнуудые ехэнхидээ шидхэдэг байhан юм. Юуб гэхэдэ, хэрэгтэй продукци эльгээдэг ехэнхи предприятинууд хэлсээ баталагаhаа арсаhан байна бшуу.

Экономикодохи ниитэ тэнсүүригүй байдал транспорт болон хэлхээ холбоо хүргөөлгэдэ горитой бэрхэшээл түбэгүүдые ушаруулаа гэжэ мэдээжэ.

1990 ондо хатуу хушалтатай 128 километр автомобильна харгынуудэ, тэрэ тоодо ажахынуудэ доторой 44 километр харгы, ашаглалгада оруулагдаа. Пассажирнуудые зөөлгэ, илангаяа городой транспортаар, дэлгүүрэй харилсаануудай эрхэ байдалда, нөөсэнүүдэй бүхы түхэлнүүдэй үнэ сэнгүүдэй дээшэлжэ байхада, олзо абаха аргагүй болоно. Ушар иимэhээ автомобильна ба городой транспортаар ябаhанай түлөө түлбэриин тарифуудые дээшэлүүлхэ ушартай бидэ тохёолдохо болоод байнабди. Бюджедэй дутагдалтай байhан үедэ энэ асуудалые дотациин аргаар шидхэхэнь бэрхэтэй болохой. Авиационно транспортын хүдэлмэри нилээд орёо байдалтай.

1990 ондо телефонно холбоо хүргөөхэ түсэбүүд дүүргэгдэжэ шадагдаагүй. Тусхай түхеэрэлгэнүүдэй үгы байhан дээрэhээ Улаан-Удэдэ 6,9 мянган номертой 6-дахи АТС ашаглалгада оруулагдаагүй. Хоридо 3 мянган номертой АТС ашаглалгада оруулалга мүнөө жэлэй болгогдоhон байна. Хүн зонийе телефонооор хангалгын асуудал орёо хурса байhан зандаа.

1990 ондо элдэб газарhаа hомологдоhон мүнгэ зөөриhөө капитальна барилгада 812,9 миллион түхэриг ашаглагдаба. Харин түсэбөөр 865,3 миллион түхэриг харааладаhан байгаа. 1989 онойхитой жэшэбэл, капитальна hомолологнуудые ашаглалга 86 процент болоо.

Бүхыдөө гол фоннуудые ашаглалгада оруулалга түсэбэй 70 процент, тэрэ тоодо үйлэдбэриин хэрэглэмжын объектнүүдээр — 68, үйлэдбэриин бэшэ объектнүүдээр — 77 процент болоhон байха юм.

Жэлэй туршада электрын эльэ хүсэ дамжуулха 601 километр лини, Селенгинскын ЦКК-да уhа hөергэнь бусаажаха хэрэглэхэ системэ, Гусиноозерскдо хилээмэнэй завод, элдэб түхэлэй 12 мянган мал байлгаха байранууд, 14 мянган тонно минеральна үтэгжүүлгэ хадагалха складууд, 1475 га уhалагдадаг газар, 400 гектар хатаагдаhан газар ашаглалгада оруулагдаа. 31 мянган гектар бэлшээри уhалагдадаг болоо.

Гэхэтэй хамта түсэбөөр харааладаhан Түгнын шулуун нүүрhэнэй уурхайн түрүүшын ээлжээн, 60 миллион хэhэг условно хирпиисэ таргаха Гусиноозерскын ханын материалнуудай завод, Селенгинскын ЦКК-да часай туршада 75 тонно уурал гаргаха 9-дэхи котел, 5 мянган киловатт хүсэтэй трансформаторна подстанцинууд, Джидакомбинадай барилгын материалнуудай цех, «Бурятлестоппромой» модо хүрөөдэхэ цех, 7 мянган тонно минеральна үтэгжүүлгэ хадагалха складууд ашаглалгада оруулагдажа шадагдаагүй.

Хэрбээ 596,7 мянган дурбэлжэн метр талмайтай байрын гэрнүүдые ашаглалгада оруулха түсэбтэй hаа, ороohоол 493,3 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай гэрнүүд ашаглалгада оруулагдаа. Hүргүүлиин наhа гүйсөөгүй үхибүүдэй эмхи зургаануудые ашаглалгада оруулха түсэб — 51, hүргүүлинүүдые — 55, больницануудые — 72, поликлиникэнүүдые — 100 процент дүүргэгдэhэн байна.

Олон предприятинууд ба албан зургаануудые түрүүшынгээ түсэбүүдые бага болгожо, тэдэнээ гэр байра ашаглалгада оруулха талаар «үлүүлэн дүүргэhэн» байна бшуу. Бодото дээрээ нилээд ехэ хэмжээнэй гэр байра тэдэ ашаглалгада ашаагаагүй байнэ гэзэш. Жэшээнь, Агропромсоюз 44,6 мянган дүрбэлжэн метр талмай түсэбтэй хороожо, бага болгоhон түсэбөө 44 процентээр «үлүүлhэн» байха юм.

Гэр байра ашаглалгада ашаaха түсэбүүдээ Улаан-Удын горгүйсэдкомой УКС — 28, «Бурятстрой» нэгэдэл 40 процентээр бага болгоhон жэшээтэй. Тиигэжэ Улаан-Удын горгүйсэдкомой УКС түрүүшын түсэбөөр харахада, 43,8 мянган дүрбэлжэн метр байрын гэрнүүдые ашаглалгада ашаагаагүй. Гэр байра бариха талаар түсэбүүдээ «Бурятжилкомхоз» үйлэдбэриин нэгэдэл, «Бурятгеология», «Бурятглавснаб» нэгэдэлнүүд, 2-дохи ТЭЦ дүүргэжэ шадаагүй.

Гусиноозерскдо 1266 hууритай (захигшань радиозавод), Худэри-Сомондо 417 hууритай (захигшань Совминай УКС), Сокол посёлогто 330 hууритай (захигшань горгүйсэдкомой УКС) hургуулинуудые ашаглалгада оруулха түсэб дүүргэдэнгүй үлөө ха юм.

780 hууритай үхибүүдэй эмхи зургаануудые бэлэн болгогдожо шадагдаагүй. Тэдэнэй дундаhаа Тарбагатайда 140 hууритай, Гусиноозерскын ГРЭС-тэ — 320 hууритай, авиационно нэгэдэлдэ — 320 hууритай саад, яслинууд ашаглалгада оруулагдаагүй байха юм. Турунтаево тосхондо 60 оротой терапевтическэ комплекс ашаглалгада тушаагдаагүй.

(Эхин. Түгэсхэлнь 2-дохи нюурта).

СССР-эй Верховно Советдэй дүрбэдэхи сесси

Литва: асуудал шангаар табигдана

Январиин 14-дэ СССР-эй Верховно Советдэй сессиин заседани Литвадахи үйлэ хэрэгүүдые зүбшэн хэлсэлгээр эхилбэ. Тэндэ болоhон үйлэ хэрэгүүдые hайнаар ойлгожо абахые депутадууд оролдоо.

СССР-эй дотоодын хэрэгүүдэй министр Б. К. Пугын мэдээсэл шагнагдаhан байгаа. СССР-эй оборонын министр Д. Т. Язов баhа үгэ хэлэбэ. Литвада тохёолдоhон байдалда ороной дотоодын сэрэгүүдэй, Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй подразделенинүүдэй бэелүүлhэн ябуулганууд хүулида, Конституцида хэр таарана гэзэшэб гэhэн олон тоото асуудалнуудта тэдэнэр харюусаба. Советскэ Союзай Конституциин, СССР-эй Президентын Указуудай ёноор эдэ подразделенинүүдэй ябуулганууд бэелүүлэгдээ гэhэн удхатай харюунууд үгтэбэ.

«Литвада тохёолдоhон хүшэр хүндэ байдалые сэрэгэй хүтэлбэриин зургаануудай, сэрэгэй подразделенинүүдэй ябуулгатай холбохо hэдэлгэнүүдые эрид шууд буруушааха үялгатайб гэжэ тоолоноб гээд Д. Т. Язовай мэдүүлhэнние тэмдэглэхэ ёнотой. Баруунай зарим политигууд ба олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд олониитэдэ имагтал нигэжэ дүүлгадаг байна.

Депутадуудай нэгэнэйнь дурадхалаар парламентаринууд Литвагай газар дээрэ ами наhаяа алдагшадай дурасхаалые ёнолон хүндэлбэ.

Шэнэ мэдээсэлэй абтахада, Литвагай темдэдэ дахин бусаха шиидхэбэри абтаа.

Үглөөнэй заседаниин hүүлдэ депутадууд хүн зонийе ажалаар хангаха тухай ССР Союзай. Хуулиин үндэhэ hуурие зүбшэн хэлсэжэ үргэлжэлүүлбэ. Шэнэ мэргэжэлтэй болохо үедэ тэдхэмжэнүүдые тулэлгэдэ хабаатай 27-дохи статья тушаа шанга арсалдаан болоо. Зүбшэлэлгын комиссиин ба правительствын hанамжанууд тон ондоо байна гэжэ. Ажалай сэнгүүдэй ба социальна политикын асуудалнуудаар Союзай Советдэй комиссиин түрүүлэгшэ Н. Н. Гриценко мэдээсэбэ.

Тус статьягаар шиидхэбэри абалга дахин хойшолуулагдаба. Парламентын ба правительствын хоорондохи хөөрэлдөөнүүд үшөө хоёр үдэр үргэлжэлхэ.

Удаань депутадууд СССР-эй Министрнүүдэй кабинедые бүридхэлгэтэй холбоотой асуудал хаража үзэбэ. СССР-эй Президент М. С. Горбачев дурадхалнуудые оруулаа.

Правительствын толгойлогшын тушаалда кандидадаар дэбжүүлэгдэhэн В. С. Павлов өөрынгөө программа тухай богонёор хэлэжэ үгэбэ. Ороной арадай ажахы, национальна харилсаанууд хүшэр хүндэ байдалда оронхой гэжэ ойлгоноб гээд тэрэ хэлэбэ. Президент Горбачевой найруулhан, Арадай депутадуудай съөзднүүдээр ба Верховно Советдээр батадхагдаhан хараа шугамые сүм дэмжэдэгби гэжэ В. С. Павлов мэдүүлээ.

hаяхан Н. И. Рыжковтой үүлзаа hэм, бэень hайн боложо байна удаан хөөрэлдэжэ, элдэб асуудалнуудые зүбшэн хэлсээбди гэжэ Президент хэлээ hэн.

Удаань дуугаа үгэлгэ үнгэрэгдэжэ, В. С. Павлов СССР-эй түүхэдэ эгээ түрүүшын Премьер-Министр болобо.

СССР-эй Премьер-Министрэй нэгэдэхи орлогшонорые ба орлогшонорые баталха талаао парламент зүбшөөлөө үгэбэ.

Литвадахи үйлэ хэрэгүүд тушаа М. С. Горбачев hанамжаяа хэлэhэн байгаа.

Январиин 15-да СССР-эй Верховно Советдэй сесси хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлбэ.

СССР-эй Верховно Советдэ

СССР-эй Президентын дурадхалые хаража үзөөд, нүхэр Павлов Валентин Сергеевичые СССР-эй Премьер-Министрээр баталха Тогтоол СССР-эй Верховно Совет баталан абаба.

СССР-эй Президентын дурадхалые хаража үзөөд, Догужиев Виталий Хуссейновичые, Величко Владимир Макаровичые — Премьер-Министрэй нэгэдэхи орлогшороор, Лаверов Николай Павловичые, Маслюков Юрий Дмитриевичые Премьер-Министрэй орлогшороор томилхо гэжэ шиидэгдээ.

УУЛЗАЛГА БОЛОБО

РСФСР-эй Советүүдэй байшанда Еврейн бүхэдэлхэйн конгрессэй делегацитай, тэрэнэй президент Эдгар М. Бронфмантой РСФСР-эй Верховно Советдэй Түрүүлэгшэ Б. Н. Ельцин уулзаа hэн.

Бүхы дэлхэй дээрэ, тэрэ тоодо Советскэ Союзда, Россин Федерацида еврейнүүдые харшалха хабшаха ябадал баhал үзэгдэнэ гэжэ конгрессэй хүтэлбэрилэгшэд hанаата болонгёор хэлээ. РСФСР-эй түрэнэй хүтэлбэрилэгшэд иимэрхүү ябадалнуудые буруушааха ёнотой гэжэ тэдэ дурадхаа.

Б. Н. Ельцин энэ дурадхалдань анхаралтайгаар хандаха зуураа, арадуудай хоорондохи ямар нэгэн хёмороо зүришэлдөөнэй үндэhэ hуури дээрэ шуhа адхуулхагүй гэзэш Россин Федерацинн—зуугаад нацинууд болон арад үндэhэтэдэй ажаhуудаг республикын хүтэлбэрилэгшэдэй гол зорилго болодог юм гэжэ тэмдэглэбэ.

Буряадай ССР-эй Верховно Советдэй гурбадахи сесси

АЛДУУНУУДhАА hУРГААЛ АБАХА

Буряадай ССР-эй арбан хоёрдохи зарлалай Верховно Советдэй гурбадахи сесси hара даахуу забhарлалга хэhэнэй талаа хүдэлмэриеэ үргэлжэлүүлhэн. Үнгэрэгшэ жэлэй декабрь арада болоhон гурбадахи сессиин түрүүшын хубида 13 асуудал зүбшэн хэлсэгдэhэн байгаа. Мүнөө Верховно Советдэй Президиум 12 асуудал зүбшэн хэлсэхые сессидэ дурадхаба. Гэбэшье арадай депутадууд гурбадахи сессиин зүблэхэ зүйлдэ энээнhээ урид оруулагдаhан асуудал — Буряадай ССР-эй газар дээрэ арадай депутадуудай эвенкийнхэ сельскэ Советүүдые байгуулха тухай асуудал зүбшэн хэлсэхэ эргэтэй гэжэ hанамжалба. Тус асуудалаар арадай депутадууд Д. Т. Цыремпилов, А. Б. Рыбдылов үгэ хэлэжэ, эвенкийскэ сельскэ Советүүдые байгуулха тухай асуудал аража үзэглые саашадань ойшолуулhанай хэрэггүй гэжэ эмдэглээ. Верховно Советдэй сесси тус асуудалые энэ хуралдаан дээрэ хаража үзэхэ hэн шиидхэбэри ороной дуулаар баталан абаба. Тиигэжэ хүхыдөө 13 асуудал зүбшэн хэлсэгдэхэ юм.

Удаань арадай депутат П. Н. Иванов бодожо, «Зөөри тухай», «Газарай реформо тухай», «Таряашанай (фермерэй) ажахы тухай» Хуулинуудай проектнүүдые зүбшэн хэлсэнгүй, РСФСР-эй Верховно Советдэй эдэ Хуулинуудые баталан абаhанай удаа хаража үзэхые дурадхаба. Тэрэнэй дурадхал тушаа арадай депутадууд И. Т. Павлов, А. П. Шапиро, К. П. Альцман, С. Н. Булдаев гэгшэд hанамжаяа хэлээ. Арадай депутадуудай олонхиин дүүгаар сессиин зүблэхэ зүйлдэ оруулагдаhан эдэ асуудалнуудые хаража үзэхэ шиидхэбэри абтаба.

Иимэрхүү асуудалнуудые зүбшэн хэлсэhэнэй удаа Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Советдэй Түрүүлэгшэ В. Б. Саганов «Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Советдэй хүдэлмэри тухай» элидхэл хэбэ. Зүблэхэ зүйлэй хөёрдохи асуудалаар республикын Министрнүүдэй Советдэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. К. Агалов «Буряадай ССР-эй 1991 оной социально-экономическа хүргэлтын гол шэглэлнүүд тухай» элидхэл хэбэ.

Эдэ хоёр элидхэлые зүбшэн хэлсэлгэ эхилбэ. Арадай олон депутадууд үгэ хэлэжэ, республикынгаа экономико, соёл ба эрдэм hуралсалаар hанаагаа зобожо байhанаа мэдүүлээ. Жэшээлхэдэ, арадай депутат И. Т. Павлов үгэ хэлэхэдээ, эд хэрэглэлэй дэлгүүрые эд бараагаар hангаха тухай асуудалда онсо анхарал хандуулба.

— Экономическа асуудалнуудые шидхэхэдээ, болзор заhанай хэрэггүй гэжэ тоолоноб. СССР-эй бусад областнууд, хизаарнууд болон союзна республиканудтай хэлсэхэжэ, хамтын предприятинуудые бии болгохо болон бусад хэмжээ ябуулганууде бэелүүлхэ шухала. Арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилдэг предприятинууд ашаг олзотой байха гээд мэдэнэбди. Байгша ондо хүн зоной олзо доход 12 процентээр нэмэгдхээр багсаамжалагдана. Тезд республикын хүн зоной гарта орохо 200 миллион түхэриг мүнгэгдэнь ямар эд бараа үгэхэ тухай бодомжолхо байгаабди,— гэжэ тэрэ хэлэбэ.

— Манай республика байрын гэрнүүдые, hургуулинуудые, больницануудые бариха түсэбөө дүүргээгүй. Тиимэhээ социальна шэглэлэй барилганнуудые хэхэ асуудалаар правительство онсо программа зохёохо ёнотой.

— Гадаадын-экономическа холбоон республикын экономикын хүргэлтэдэ онсо үүргэ дүүргэдэг. Тус асуудал Верховно Советдэй удаадахи сессиин дээрэ тусгаар хаража үзэгдэхэ, энэ талаар зүбшэлэл тодорхойлхо байгаабди. Гадаадын худалдаа наймаанай банк нээхэ, байгаалиин баялигые ашаглаха гүрэнүүд хоорондын предприятинуудые нээхэ эрхэ республикынгаа Министрнүүдэй Советдэ олгохо hэмди,— гэжэ И. Т. Павлов нэмэбэ.

Арадай депутат В. Д. Цыренов иигэжэ хэлээ:

— Дэлгүүрэй экономикодо дамжан орохо болоhомнай эли. Гэбэшье Хурамхаанай райондо энэ хэрэг тон хүшэр эрхэ байдалда үнгэрхэ байна. Юундэб гэхэдэ, районноймнай бүхы колхоз, совхозууд гүрэндэ үри шэритэй болоhон ажахынууд ха юм. Промышленна предприятинууднай мүн ижтиимэрхүү байдалтай. Жэшээлхэдэ, Хурамхаанай леспромхоз 0,5 миллионhоо үлүү мүнгэ гүрэндэ үритэй болонхой.

Hүүлэй жэлнүүдтэ хамтын оролдолгоор хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилгын хэмжээе дээшэлүүлhэн байнабди. Гэбэшье бага гаргашатайгаар ехэ продукци үйлэдбэрилхэ арга олдоногүй. Яахадааб гэхэдэ, манай районой сагай уларил мал ажал хүргөөлгэдэ ехэ hаад. ушаруулдаг байна. Ушар тиимэhээ Хурамхаанай районийе хойто зүгэй районуудай тоодо оруулжа, продукци худалдан абалгын дээгүүр сэн тогтоохо болон бусадшье хүнгэлэлтэнүүдтэй болгохо хэрэгтэй гэжэ hананаб.

Байгал тухай Хуули баталагдан абтаха ёнотой. Тус Хуулиин ёноор, район дотороо аяншалга эмхидхэхэ, аршаан булагуудые бүри hайнаар, шадамараар ашаглаха арга олдохо. Гэхэ зуура район доторхи харгынууд муу зандаа байhаар. Республикын Министрнүүдэй Совет, мүн харгы заhабэриллгын эмхинүүд энээндэ онсо анхарал хандуулха бээ гэжэ найданабди.

Үшөө нэгэ асуудал гэхэдэ, райондомнай электрын эльэ хүсэн дутадана. Энэ шухала асуудалые шидхэхэ талаар горитой хэмжээнүүдые абахаар болоол ха.

Арадай депутат Д. Б. Рыбдылов үгэ хэлэхэдээ, эдеэ хоолой программа бэелүүлхэ талаар республикын правительствын бэелүүлдэг программа hайшаалтай гэзэд тэмдэглэбэ. Гэхэтэй хамта үйлэдбэрилhэн продукцимнай угаа охэ гэзэлтэдэ ороог байна. Заримдаа 25 процент хүрэтэр продукцияа худалдаа наймаанда хүргэнгүй хоohоор hалгаанабди. Хүшэроор үргуулжа абаhан хартаабхымнай гурбанай нэгэ хубинь гутаагдажа hаладаг гэе. Бусад продукци hайнгаар хадагалагдадаг, буйлуулагдадаг гэхын аргагүй. Тиимэhээ үйлэдбэрилhэн продукцияа гэзэлтэ, хоролтогүйөөр хүн зондо хүргэхэ гэзэшэ шухала нөөсэ арга боломжонуудай нэгэниинь болоно. Байгша ониие хаа хаанагүй эдэ гэзэлтэ хоролтонуудтай тэмсэл хэлгын жэл гэжэ соносхоходо яахаб?

Хубиин ажахые хүргөөлгэ тон шухала асуудал гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолбо. Мяха, hу гүрэндэ тушаадаг хүнүүдтэ бүхы талын дэмжэлгэ хэрэгтэй. Хото городуудай дэлгүүрнүүд дээрэ хубиин хамhабариин ажахын мяхан байха ёнотой. Мяха, hу үйлэдбэрилхэ дуратайшуулда сёбшалан, бэлшээриин газар таhалжа үгэхэ гэхэ мэтэ бусадшье хэмжээнүүдые хараалха хэрэгтэй гэжэ тэрэ хэлээ. Эдеэ хоолой программа бэелүүлхэ асуудалда арадай депутадууд Л. А. Смолина, Н. П. Оленников, Л. В. Потапов, Н. Н. Найданов, В. А. Иванов болон бусад үгээ зорюулhан байна.

Арадай депутат А. Ц. Балдуев арадай эрдэм hуралсалай асуудал дээрэ тогтобо. Республикымнай олон районуудта, хото городуудташье hургуулинууд дуталдана. Мүнөө худэлдэг олон hургуулинуудай байранууд хуушаранхай, капитальна барилгада орохо болонхой. Гадна hургуулинуудые ашаглалгада оруулха түсэбүүд жэлhээ жэлдэ дүүргэгдэнэгүй. Тиимэhээ манай правительство hургуулинуудые бариха асуудалда онсо анхарал хандуулха байна.

Арадай депутат Н. М. Белоколодов үгэ хэлэхэдээ, мүн лэ hургуулинуудые бариха асуудал шухалын шухала хэрэг болонхой гэбэ. Зарим газарта байрын гэрнүүдэй орондо hургуулиин байрануудые бодхоохо хэрэгтэй гэжэ хэлэбэ.

Орон дотор, мүн республика доторхи байдал бирагүйхэн байhаар. Гол шухалань гэхэдэ, эд бараан болон эдеэ хоол дуталдана. Энэ мүнөөдэрэй шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэлгэдэ арадай депутадууд эдэбхитэйгээр оролсожо, бүхэли үдэрөө зорюулба. Иимэ шахардуу байдалые яажа зайсуулха тухай дэлгэрэнгы хөөрэлдөөн болоо. Арадай депутат Н. П. Оленников, жэшээлхэдэ, эдеэ шухала асуудалнууд Верховно Советдэй бүхы сессинууд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ байха ёнотой гэжэ мэдүүлбэ.

Верховно Советдэй гурбадахи сесси дээрэ хэгдэhэн республикын Министрнүүдэй Советдэй тоосоон ушар ёно ойлголгын, бүтэмжэтэй хөөрэлдөөнэй, алдуунуудhаа hургаал абаха оршон байдалда үнгэрбэ.

С. ОЧИРОВ, манай корр.

БАГА ПРЕДПРИЯТИ БАЙГУУЛАГДАБА

Үйлэдбэриин «Бурятгеология» нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэдэй үүсхэлээр Новокижингинскын геолого-бэдэрэлгын парти энэ жэлhээ «Новокижингинское» гэhэн бага предприяти болгогдожо хубилгагдаба.

Гол ажал ябуулгаhаа — геолого-бэдэрэлгын хүдэлмэриhөө гадуур, шэнэ предприяти районой хэрэглэмжэдэ шэнэ хэбтэшэнүүдые, барилгын материалнуудые бэдэржэ олохо юм. Арадай үргэн хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилхэ, предприятинуудта, эмхи зургаануудта, хүн зондо туhаламжануудые дурадхаха. Онсолболтуф болон шлагаар хабтагайнуудые, байгаалида хоро хүргэхэгүй сэбэр органическа үтэгжүүлгын зүйлнүүдые үйлэдбэрилхэ талаар шэнэ аргануудые заажа үгэхэ.

Бүхыдоо бага предприятии Устав соо хараалагдаhан хүдэлмэри 13 пунктhаа бүридэн:

В. А. Авдеев предприятин директорээр томилогдоо.

Э. ЧИМИТОВ.

БУРЯАДАЙ ССР-ЭЙ МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ 1990 ОНОЙ АЖАЛ ЯБУУЛГА ТУХАЙ ТООСООН

(Түгэсхэл. Эхнииньн 1-дэхи).

Һүүлэй жэлнүүдтэ подрядна барилгын хэмжээнэй доошолжо байһан ушар бидэниие һанаата болгоно. Тэрэнэй хэмжээе эгээл ехээр доошолуулаа гэбэл, «Бурятагропромстрой» нэгэдэл (30 процент), «Бурятстрой» нэгэдэл (21 процент), «Агропромдорстрой» (20 процент).

Ушар иимэһээ кризисэй оршон байдалда барилгын комплексшье дайрагдаад байна гээшэ. Бии байгаа үйлэдбэриин хүсэнүүд, илангаяа тоно панелеэр гэр бариха үйлэдбэриин талаар, гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэгдэнэгүй.

Үнгэрһэн жэлдэ республика дотор 8657 хүдэлмэрилэгшэдтэй барилгын 324 кооператив хүдэлдэг байгаа. Тэдэ 80 миллионһоо дээшэ түхэригэй хүдэлмэри хэһэн байна.

Хирпиисэ үйлэдбэрилгэ дээшэлүүлхэ асуудал шиидхэгдэжэ шадагдаагүй. «Бурятстройматериалы» нэгэдэлэй предприятинуд 28 миллионһоо дээшэ хирпиисэ түсэбһөө багаар гаргаа, энэмнай 1989 онойхиһоо 5 процентээр бага болоно. Гусиноозерскын хирпиисын завод ашаглалгада оруулалга удаарна.

Байрын гэрнүүдые болон социальна һалбариин объектнүүдые ойрын 10 жэлэй туршада бариха гол шэглэлнүүдые республикын Верховно Совет гол түлэб һайшааһан байна. Энэ программые бэелүүлхэ талаар тодорхой хэмжээнүүдые Министрнүүдэй Совет зохёон табижа, баталан абаһан юм.

Экономикодохи оршон байдалые хараадаа абажа, республикын правительство союзна ба Россин зургаануудай урда хэдэ хэдэн томо асуудалнуудые табиһан байгаа.

Промышленна хүсэ шадалые удаан болзороор хүргөөхэ, Алас-Дурнын программые дүүргэхэ талаар тэрэнэй байгууламжые, илангаяа ашагта малтамал олзоборилгын һалбариндые, нарижуулан һайжаруулгын асуудалнууд СССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо Л. А. Ворониной хэһэн зүблөөн дээрэ, манай Министрнүүдэй Советэй тоосоотойгоор, мүн тэрэшэлэн РСФСР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын орлогшо Г. И. Фильшинэрэ хаража үзэгдэнэн байна.

Эдэ зүбшэн хэлсэлгын дүнгүүдээр «Бурятзолото» ассоциаци республикын поавительствын тогтоолоор байгуулагдаа юм.

Правительствын ехэ анхарал хандуулһан үшоо нэгэ, энээнһээ доошо бэшэ удха шанарасуудал гэхэдэ, Түгнын үүн нүүрһэнэй үүрхайн балга болоно. Бүхыдөө 180 миллион түхэригэй сметнэ үнэ сэнтэй энэ барилгын эхилһэнһээ хойшо 100 миллион шахуу түхэриг ашаглагдаад байна. Дотоодын ба гадаадын дэлгүүрэтэ гаргагдаха шулуун нүүрнэн промышленна аргаар абтадаг болоо. Байгша ондо 70 миллион тухай түхэриг ашаглагдажа, жэлдээ 2 миллион тонно шулуун нүүрһэ абаха үйлэдбэриин хүсэнүүд ашаглалгада тушаагдаха ёһотой. Түгнын үүрхайе гүрэнэй захилда оруулха тухай асуудалые бидэ союзна правительствын урда табиһан байнабди.

Улаан-Удын 2-дохи ТЭЦ болон Гусиноозерскын ГРЭС мэтэ элшэ хүсэнэй иимэ объектнүүдэй барилгын ба шэнэ хүсэнүүдые ашаглалгада оруулалгын асуудалнууд правительствын саг үргэлжын анхарал доро байгаа гэжэ хэлэхэ ушартай.

2-дохи ТЭЦ-эй барилга дээрэ часай туршада 160 тонно үүрал гаргаха хоёр котлоагрегат 1990 ондо ашаглалгада тушааха гэжэ түсэбөөр хараалгдаһан байбашье, эндэб шалтагаанаар энэмнай бүтээгүй байна бшуу. Ушар иимэһээ байгша оной нэгэдэхи кварталда энэ гээгдэлээ усадхажа, хоёр котлоагрегат тушааха ёһотой болоно. Мүн тэрэшэлэн Гусиноозерскын ГРЭС-эй 210 мегаватт хүсэтэй 6-дахи энергоблогые түсэбэй ёһоор ашаглалгада оруулхын түлөө бүхы хүсэл оролдогдоо зоюулха ушартай гээшэ. 7-дохи энергоблогые барингүй, ашаглалгада оруулангүй республикые эллэ хүсөөр найдамтайгаар хангажа болохогүй гэжэ мүнөө бүгэдэндэ эли элоод байна.

БАМ шадарай промышленна үсэ шадалые, барилгын индустриин, транспортна һалбариин һаазануудые хүргөөхэ асуудалнууд союзна ба Россин алаг зүргаануудтай хаража зэгдэнхэй. Жэшээнь, РСФСР-эй Совминтай, СССР-эй Госкомтай болон «Союзстройматериалы» ассоциацитай — Такимодо цементын ба асбоцементын зүйлнүүдэй заводуудые бариха тухай, «Росавтодор» концернтэй болон СССР-эй Минтрансстройтой — Тазыоян гэһэн автомобильна харгын барилга тухай асуудалнууд хаража үзэгдөө.

«Байкалкварцсамоцветы» нэдэлэй Буряадай участогай өөсэнүүдые саашадань ашаглахын тула Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Советэй дэрдэхи «Зорит» предприятида ажажуулан үгэхэ асуудал ССР-эй Геологиин министерствэй шиидхэгдэ. Энэ мэдэй предприяти хэлсэгэнэй доор тэрэ нэгэдэлтэй хүдэлдэ байха юм.

БАМ-ай барилгаһаа сүлөорһэн барилгын эмхинүүдые манай республикын объектнүүд дээрэ хэрэглэхэ асуудал СССР-эй Минтрансстройтой шиидхэгдээ. Жэшээнь, Бабушкин хотодо МПС-эй болон нютагай Соведүүдэй үйлэдбэриин ба социально-ажаһуудалай объектнүүдэй барилга дээрэ тэдэ хүдэлхэ болонхой.

Урданайхидаал адли, ой модоной комплексын талаар олон асуудалнуудые шиидхэхэ баатай болоо һэмди. 1991 ондо модо отодхо жасануудай тоосоонууд бэлдэгдэнхэй.

Байгал нуурай оршондохи байгаали хамгаалгатай холбоотой хэмжээ ябуулгануудые комплексно гуримаар бэелүүлхэ тухай даабари СССР-эй Министрнүүдэй Совет зохихо министерствонүүд болон албан зургаануудта мүн лэ үгэһэн байна.

Танай мэдэһээр, хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилгэ дээшэлүүлхын, тэрэниие буйлуулхын ба хадагалхын тула нютагай нөөсэнүүдые бүри гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэһэнэй ашаар республикын хүн зониие эдеэ хоолоор хангалгые һайжаруулха гол шэглэлнүүдые правительство 1990 оной май һарада Верховно Соведэй нэгэдэхи сессиин үзэмжэдэ табяа бэлэй. Энээнтэй дашарамдуулан, Министрнүүдэй Совет тодорхой хэмжээ ябуулганууде зохёон табижа баталаад, эмхидхэлэй үргэн хүдэлмэри хэдэг ба тэдэниие гүйсэдхэлгын хойноһоо хиналта үдэр бүри бэелүүлдэг байгаа юм.

Хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилгын бүхы хэмжээн (1983 оной сэнгүүдээр) 627,4 миллион түхэригтэ хүрөө гэхэ гү, али, 1989 онойхитой сасуулхада, 0,4 процентээр гэхэ гү, али 2,5 миллион түхэригөөр бага болоо. 1989 онойхитой жэшэбэл, бүхы түхэлэй ажахынуудта ороохо таряа үйлэдбэрилгэ—3, овощ—35, һү—0,9, үндэгэ суглуулан абалга 2 процентээр ургаа. Мал болон шүбуудые гүрэндэ тушаалга 1989 оной хэмжээндэ үлөө, хартаабха малтажа абалга 15 процентээр доошолоо. Нитын адууһа малда үбһэ тэжээл бэлэдхэлгэ урда жэлэйхиһээ 10 процентээр дээшэлүүлгэдэ.

Гэхэтэй хамта правительство, городской болон районно Соведүүдэй зарим гүйсэдхэх комитедүүд, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд энэ программые бэелүүлхэ талаар ехэ дутуу дунданууудтай байна.

17 районой колхоз, совхозууд хартаабха теридаг талмайгаа 1700 шахуу гектараар гэхэ гү, али 18 процентээр хороожорхёо. Тэрэ тоодо Мухар-Шэбэрэй райондо нимэ талмай — 32, Бэшүүртэ—18, Сэлэнгэдэ—53, Тарбагатайда — 10, Хурамхаанда 44 процентээр хороогдошоо.

Энээнһээ уламжалан, урда жэлэйхитэйнь сасуулхада, колхоз, совхозуудта хартаабха малтажа абалга 40 гаран процентээр доошолоо. Тиигэжэ ажахынуудтай хэлсээнүүдэй үндэһөөр 35,5 мянган тоннын орондо ороодоол 17,8 мянган тонно хартаабха гүрэнэй нөөсэнүүдтэ оруулагдаа. Хартаабхын нөөсэнүүдые хүсэлдүүлэн нэмээхын тула республика 5,6 мянган тонно хартаабха МНР-һээ худалдажа абаха баатай болобо.

Үнгэрэгшэ жэлдэ овощ ургуулжа хуряалга дээшэлүүлгэдээ, 27,4 мянган тонно гэхэ гү, али урда жэлэйхиһээ 1,5 дахин ехэ огородой эдеэн худалдагдаа. Энэ асуудалые шиидхэлгэдэ хитад хүдэлмэришэдые элсүүлэн хабаадуулга ехэ үүргэ дүүргээ. Үнэгэтэйн совхоздо, Ивалгын туршалгаүйлэдбэриин ажахыда, бусад ажахынуудта тэдэнэр 11,4 мянган тонно овощ ургуулжа хуряагаа. Энэнь бүхы республика дотор ургуулагдажа абтаһан овощой 30 процент болоно. Хитадай фирмэтэй 1991 ондо хэлсээн баталагдаа.

Улаан-Удын 2-дохи ТЭЦ-эй хэрэглэһэн хөлүүн уһа ашаглажа, республикын нинслэл хотодо 15 гектарай талмайтай теплицын комбинат барилгые түргэдхэхэ, Гусиноозерск хотодо теплицэнүүдые барилгые түргэсхэжэ, ашаглалгада оруулха шухала.

Тоосоото үе соо гүрэнэй нөөсэнүүдтэ мал болон шүбуудые тушаажа абалга 1989 онойхиһоо 3 процентээр бага болоо. Худалдаа наймаанай эмхи зургаануудаар, нитын эдеэ хоолой предприятинуудаар дамжуулагдажа, 43 мянганһаа дээшэ тонно мяханай зүйлнүүд, тэрэ тоодо гүрэнэй нөөсэнүүдһээ 36,4 мянган тонно мяхан хүн зондо худалдагдаһан байна. Урда жэлэйнь гүрэнэй нөөсэнүүдһээ 38,2 мянган тонно мяханай зүйлнүүд худалдагдаа һэн. Тиихэдэ эдеэ хоолой дэлгүүрнүүд дээрэ мяхан худалдагдаһан байгаа. Хүн зоной үмсын адууһа малнаа мяха абалга 3 мянган тонноор дээшэлбэ.

Нёдондо жэлэйхиһээ 6,4 мянган тонноор бага һүн худалдагдаа. Энээнһээ уламжалан, намар-үбэлэй сагта Улаан-Удэ хотын хүн зониие һүүор, сагаан эдеэгээр хангалга хүшэр хүндэ байдалда оруулагдаһан байгаа.

Шубуунай мяха үйлэдбэрилгэ 1989 оной хэмжээндэ үлөөгдөө, үндэгэ суглуулжа абалга 5 процентээр ехэдхэгдээ.

Эдеэ хоолой асуудалые шиидхэлгэдэ Министрнүүдэй Соведэй, гүйсэдхэхэ комитедүүдэй, олохон Соведүүдэй хэрэгүүсэлга, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ табигдадаг эрилтэнүүд доошолуулагдаа, шууд сэхэ бэшэ болгогдоо гэжэ мэдэрхэ ёһотойбди. Нитын адууһа малые хүргөөлгэдэ олон жэлэй туршада тохёолдожо байһан дутуу дунданууд, хартаабха болон корнеплоодуудай тарилгын талмайе дура зоргоороо хороолго энээниие элирхэйлэн гэршэлнэ бшуу. Үнгэрһэн жэлдэ колхоз, совхозуудта ниитын адууһа малай тоо толгой хороогдоо. Тиигэжэ 1989 оной хэмжээнһээ эбэртэ бодо малай тоо толгой 17,7 мянгаар, тэрэ тоодо үнеэдэй—1400-гаар, гахайнуудай—16,5 мянгаар, хонидой тоо толгой 113 мянгаар хороогдоһон байна. Энэ малай тоо толгойн хороогдожо байһан ушар тоншье хангалтагүй. Илангаяа Эдэ, Зэхааминай, Прибайкалиин, Яруунын районуудай ажахынуудта бүхы түрэлэй адууһа малай тоо толгой ехээр хороогдошоо 1989 онойхиһоо тугалнууд 3500-гаар, хурьгад 28 мянгаар, поршоонхонууд 18,1 мянган толгойгоор үсөөнөөр абтаба. Бүхы түрэлэй адууһа мал ехээр гаргалһан байха юм.

Тиимэһээ адууһа малай һүргэлые олошоруулха, бүхы түрэлэй малай тоо толгойе саашадаа хороохогүй, илангаяа эхэ малай һүргэлые үргэдхэхэ талаар колхоз, совхозуудта ехэ ажал абуулагдаха ёһотой. Малай үүлтэр һайжаруулха, ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ гээшэ хүн зониио мяхаар хангалгын асуудалые шиидхэлгын ори ганса үндэнэ һуури болоно.

Саашань, һүүлэй жэлнүүдтэ гахай үсхэбэрилгэ зүндэнь табигдашанхай. «Свинопром» трестые үсадхаһанһаа уламжалан, гахай үсхэбэрилгын, шахан таргалуулгын комплекснуудтай ажахынуудай холбоо барисаан таһалдашоо. Эдэ комплекснууд дүүрэн хүсөөрнь хүдэлгэгдэнэгүй. Олохон ажахынуудта тэжээлэй дуталдаһан дээрэһээ гахай үсхэбэрилгэ бэрхэшээл түбэгтэ оруулагданхай. Энэ һалбариие эрхилэлгын, тэрэниие ветеринарно-зоотехническэ талаарнь хангалгын технологи хангалтагүй муу байна. Эдэ бүгэдэнһөө уламжалан, 1990 ондо гахайн мяха үйлэдбэрилгэ, 1988 онойхитой жэшэбэл, 1 мянган тонноор бага болгогдоо. Гэхэтэй хамта гахай үсхэбэрилгэ хадаа мяха үйлэдбэрилгын эгээл ехэ, эгээл таарамжатай зохид эрхэ нүхэсэл болоно бшуу. Гахай үсхэбэрилгын ажахынуудай, комплекснуудай үндэнэ һуури дээрэ гахай үсхэбэрилхэ нэгэдэлые һэргээхэ шухала гэжэ правительство тоолоно.

Тэжээлэй дутаһаннаа ,муу шанартай байһанһаа шубуукай мяха болон үндэгэ үйлэдбэрилэн абалгые ехэдхэлгэ бэрхэшээл түбэгтэ оруулагдана. Шубуу үсхэбэрилгэдэ галуунай мяха үйлэдбэрилгые һэргээхээр шиидхэгдээ. Энээнэй тула Халиютын совхозой туглалнуудай комплексын байрын зарим хубинь шубуу үсхэбэрилгын нэгэдэлдэ дамжуулан үгтэхэ байна.

Үнеэдэй һү һаамые дээшэлүүлгэ тогтууригүй байнаар. Үнгэрһэн жэлдэ республика доторнай һү һаам 2 процентээр гэхэ гү, али 52 килограммаар хороогдоо. Загарайн, Ивалгын, Кабанскын, Хэжэнгын, Хяагтын районуудай ажахынуудта һү һаам илангаяа ехээр доошолбо.

Колхоз, совхозуудта хонин һүргэгэй хороогдоһонһоо уламжалан, нооһо хайшалжа абалга 6 процентээр гэхэ гү, али 28 тонноор багэ болоо.

Республикын зарим районуудта малай тэжээлэй хангалтагүй багаар бэлэдхэгдэнэнһээ, тэрэнэй шанарай муу байһанһаа уламжалан, энэ жэлэй малай үбэлжэлгэ хүшэр хүндэ байдалда оронхой. Иимэ эрхэ байдалда ажал хэрэгтээ зохёохы ёһоор хандаха, бии байгаа үбһэ тэжээлээ гамтай һайнаар гаргашалха, адууһа мал харуу һалгые һайжаруулха талаар малшадые, мэргэжэлтэдые элсүүлэн хабаадуулхын тула бодото хэмжээнүүд абтаха ёһотой һэн. Зүгөөр зарим ажахынуудта малай үбэлжэлгэ тон хангалтагүй байдалтай.

Энээнһээ уламжалан, үйлэдбэрие эмхидхэлгын шэнэ түхэл шэнжэнүүдые нэбтэрүүлхэдэнь, республикын Министрнүүдэй Совет туһалха, нүлөө үзүүлхэ, аграрна секторые хүргөөхэ асуудалнуудые шиидхэлгэдэ улам эдэбхитэйгээр, тодорхойгоор хабаадаха, эдэ бүхы худэлмэриие эмхидхэхэ, нэн түрүүн малай үбэлжэлгые һайнаар үнгэргэхэ, продукци ехээр үйлэдбэрилжэ, хүн зониие хангаха талаар тэдэнэй ажал хэрэг тухай гүйсэдхэхэ комитедүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй тоосоонуудые эсседанинууд дээрээ шагнаха юм.

1990 ондо хамтаераа огород тарихын тула промышленна, барилгын ба бусад эмхинүүдтэ 3500-һаа дээшэ гектарай газар таһалагдажа үгтөө. Саад ургуулагшадай талмай 100 гектараар үргэдхэгдэжэ, 2900 гектарта хүргэгдөө.

Правительствын абаһан программын үндэһөөр худөөгэй хүн зоной үмсын адууһа малай тоо толгойе олошоруулгада үүргэ нүлөө үзүүлхэ хэмжээнүүд правительствын программаар хараалагдаа. Адууһа мал барихынь, шахан таргалуулхынь тула хүнүүдтэ 5800 тугал, 32,1 мянган поршоонхо, 60,7 мянган хурьгад, 883 мянган шубуудай дальбараа худалдагдаа. Үнгэрэгшэ жэлэй ургасаһаа колхоз, совхозууд хүнүүдтэ 38 мянган тонно таряа, 70 мянга шахуу тонно бүдүүн тэжээл худалдаһан байна. Тэрээнһээ гадна, гүрэнэй нөөсэнүүдһээ 40 мянга гаран тонно холимог тэжээл худалдагдаа.

Эдэ бүхы хэмжээнүүд худөө нютагай хүн зоной мяха, һү үйлэдбэрилгые нилээд дээшэлүүлхэ, хартаабхаар, үрэ жэмэсээр, мүн һү ба мяхаар өөһэдыгөө хангалгые эрид һайжаруулха арга олгоо.

1990 ондо **болбосоруулгын предприятинууд** сасуудхэгдаһан сэнгүүдээр продукци гаргаха түсэбөө 102 процентээр дүүргэбэ. Гэбэшье 1989 онойхитой жэшэхэдэ, кондитерска зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэ 500 тоннооp, мяха—5,5 мянган тоннооp, сагаан эдеэ, абалга 6,9 мянган тоннооp доошолуулагдаа. Энэ юуһнээ болооб гэхэдэ, саахарай, жаса хүсэд хангагдаагүй, МНР-һээ морид, бусад областнуудһаа мяхан багаар асарагдаа, һү гүрэндэ тушаалгын хэмжээн хороогдоо.

Агропромсоюзай болбосоруулгын промышленностиин һалбариие хүргөөлгэдэ һомологдоһон 19,2 миллион түхэригэй 17,2 миллионнинь хэрэглэгдээ. Зүгөөр Агропромсоюз болбосоруулгын предприятинуудай хүсые хүргөөхэ жэлэйнгээ программые дүүргэбэгүй. Гусиноозерскын ба Нэрһэтын тоһоной заводуудай, Хориин мяха хүргэлгын түхеэрэлгэ болон бусад объектнүүдэй барилга гээгдэлдэ оронхой.

Мүнөө эд хэрэглэмжын кооперацийн талаар жэлдэ 2400 тонно колбаса гаргаха 15 цех, һэрюун унданая 15 цех, 20 кондитерска цех, загаһа сонгоодог 3 цех худэлнэ.

1990 ондо эдеэ хоолой зүйлнүүдэй ниитэ эрьесэдэ хүн зоной гаргаһан продукциие эд хэрэглэмжын кооперацида оруулалга ороодоол 16 процент болоо. Үлүү гараһан хүдөө ажахын продукци, илангаяа мяха, һү, овощ хүн зонһоо тушаажа абалга хангалтагүй байна. Илангаяа городто эдэ бүхы зүйлнүүдые хадагалха, болбосоруулха материально-техническэ үндэнэ һуури гээгдэлдэ оронхой.

Хэлсээнэй үндэһөөр бусад нютагуудһаа абтаһан эдеэ хоолой зүйлнүүдээр республикые хангалгын асуудалнуудта правительство үдэр бүрийн анхарал хандуулжа байдаг.

Хаа хаанаһаа худалдажа абаһанай, бартерна худалдаа наймаа эмхидхэһэнэй ашаар эдеэ хоолой нөөсэнүүдые арьбадахын тула ехэ юумэн хэгдээ. Тиигэжэ 1,6 миллион түхэригэй кондитерска зүйлнүүд, 1200 тонно мяхан, горитой ехэ үрэ жэмэс, овощой консервэнүүд худалдагдан абтаба. Теэд худалдажа абалгын нимэ арга ехэ бэрхэшээл түбэгтэ ороно. Юундэб гэхэдэ, эдэ бүгэдын орондо модо, цемент, шифер болон бусад материалнуудые үгэхэ ушартай болонобди, сэхэюнь хэлэхэдэ, мүнөө дээрээ бидэ өөһэдөө эдэ бүгэдөөр дуталдажа байна ха юмбиди.

Республикын Министрнүүдэй Совет заседанинууд дээрээ агропромышленна комплексын эдэбэ һалбариинуудаар 21 асуудалые хаража үзөө, худалдаа наймаа эмхидхэхэ талаар районно Соведүүдэй хоёр гүйсэдхэхэ комитедэй тоосоонуудые шагнаа. Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ толгойлогшотой эдеэ хоолой зүйлнүүдэй комиссиин эмхидхэгдэн байгуулагдаһые мэдэнэ ха юмта даа. Энэ талаар Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо нүхэр В. К. Агалов түрүүтэй худэлмэриин бүлэг Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэ эмхидхэгдэнхэй.

Эдеэ хоолой зүйлнүүдтэ бэлэдхэлэй ба рознично сэнгүүдые тогтоолгодо правительство анхаралаа ехээр хандуулна.

Ажахые эрхилэлгын шэнэ эрхэ байдалда колхоз, совхозуудай худэлхынь тула таарамжатай эрхэ байдал байгуулха зорилготойгоор РСФСР-эй Верховно Соведэй шиидхэбэриэр республикын колхоз, совхозуудһаа, Агропромсоюзай бусад предприятинуудһаа 706,8 миллион түхэригэй удаан ба түргэн болзороой үрьһаламжанууд болоулагдаа. 1990 ондо болоһон ган гаһуур колхоз, совхозуудта ехэ гарга хохидол ушаруулба. Тиигэжэ республикын правительствын дурадхалаар РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет колхоз, совхозуудһаа 11,3 мянган тонно хэмжээнэй таряанай үрэһэнэй үрьһаламжые болоулаа. Байгша ондо колхоз, совхозуудһаа, ажахынууд хоорондын предприятинуудһаа үшөө 1,56 миллион түхэригэй үри шэринь болоулагдаха юм. Һайнаар худэлхынь тула агропромышленна комплексын бүхы шатын мүнгэн һанагай харгы замууд арюудхэгдэбэ гэдэг.

РСФСР-эй Арадай депутадуудай съезд Россин худөө нютагуудые һэргээхэ, агропромышленна комплексые хүргөөхэ программа баталан абанхай. Худөө ажахын үйлэдбэриин бүхы түхэл янзануудай хүргэлтые гүрэнэй зүгһөө дэмжэлгэ, гүрэнэй колхозой, кооператив, үмсын болон хамтын-хубинин зоориндүдэй адли тэгшэ байлга тус программын үндэнэ һуурида тебигдана.

Газарай реформо. Бэелүүлхын тула Газарай реформын талаар комитет байгуулагдаһай. Роспубликын аграрна һалбарида үмсэлэлгэ һаял эхилжэ ядажа байна. Мүнөөдөө таряашадай 27 ажахы худэлжэ, тэдэ 1260 гектар колхоз, совхозуудай газартай, 402 эбэртэ бодо малтай, 6320 хонитой, 140 гахайтай, 49 моритой байха юм. Таряашадай ажахынуудые байгуулха гэһэн эрхэтэдэй 100 мэдүүлгэ оронхой.

Эмхидхэгдэхэ таряашадай ажахынуудта, предприятинуудта, худөө ажахын кооперативуудта, мүн эрхэтэдтэ газар үгэхэ арга боломжо хангахын тула тон түрүүн нютагай Соведүүдэй газарай фондые, хүсэд ашаглагдадаггүй газарай ашаар, байгша оной хабар болотор байгуулха шухала.

Арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгэдэ правительство саг үргэлжын анхарал хандуулжа байгаа. 1990 оной туршада бүхыдөө 405 миллион түхэригэй иимэ эд бараан гаргагдаа гэхэ гү, али үйлэдбэриин программа 102,1 процентээр дүүргэгдэжэ, урда жэлэй хэмжээнһээ 12,2 процентээр дээшэлээ.

Гэхэтэй хамта арадай хэрэглэмжын эд бараа бүтээдэг предприятинуудай хахадынь шахуу хэдэн ушаргаа боложо, тогтоогдоһон даабаринуудаа дүүргээгүй. Тэдэнэй дунда «Теплоприбор» завод дааба-рия 89,3, радиозавод —25, «Бурятгеология» нэгэдэл —37,4, «Бурятлесхоз»—91,6 «Бурятстройматериалы»—87,4 процент дүүргээ.

Нютагай эд, материалаар предприятинуудай гаргаха аргатай эгээл боро юрын олохон эд хэрэгсэлнүүд урданайхараал дуталдаһан зандаа.

Мүнөө ондоо регионуудһаа гол түлэб түүхэй эдээр, продукци, эд бараагаар андалдажа, өөһэдынгөө эд бараа эльгээдэг болоһон эрхэ байдалые хараада абажа, республикын Министрнүүдэй Совет тогтоһон ажахын харилсаануудаар 1990 оной хэмжээнһээ бага бэшээр продукци, эд бараа хоорондоо эльгээлсэхэ тухай дурадхалнуудые 99 территориннуудта — союзна, автономито республикануудта, изаар, областнуудта декабрь соо ябуулаа. Дурадхалнуудтамнай зүбшөөһэн хэрюунууд ерэжэ эхэлханхай.

Республикын Министрнүүдэй Совет 1991 оной октябрь соо Союзна правительствын тогтоолые үндэнэ болгон, бага предприятинуудые байгуулха, хүргөөхэ хэмжээнүүд тухай өөрынгөө тогтоол абаад, тэрэниие бэелүүлхэ худэлмэри эдэбхитэйгээр ябуулагдажа эхэлээ. Хүн зоной хэрэглэхэ эд бараа үйлэдбэрилгые үргэдхэхэ хэрэгтэ, бага бизнестэ, мүн кооперативуудта найдахаа үндэнэ баримта бии.

Гансал «Теплоприбор», локомотив-вагон заһабарилгын заводууд арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгые дээшэлүүлхэ, номенклатурынь үргэдхэхэ зорилго урдаа табинхай.

Забайкалиин худалдаа наймаанай-коммерческэ фирмэ, «Конкорд Ориент», «Вояж» мэтын региональна, республиканска болон һалбариин коммерческэ түбүүдые, фирмэнүүдые, предприятинуудые байгуулһанай ашаар эд хэрэглэгшэдэй дэлгүүрые элбэгжүүлжэ болохо. Сонмин, нютагай гүйсэдхэхэ зургаанууд тэдэниие эдэбхитэйгээр байгуулжа, тоо бүридхэлдэ абажа байна. Зүүн Сибириин эгээл томо предприятинуудай хабаадалгатайгаар «Байгалай биржэ» гэһэн акционернэ бүлгэм эмхидхэгдэнхэй. Биржэ эмхидхэн байгуулагшадай дунда Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Соведшье бии. Коммерческэ эдэ бүридүүлгэнүүд дэлгүүрэй инфраструктурын шухала хубинь болодог юм.

1990 ондо республика дотор рознично эд бараанай эрьесэ, никтын эдеэ хоолые оруулаасан, урда жэлэйхиһээ 8,1 процентээр гэхэ гү, али 198,8 миллион түхэригөөр нэмээ. Гүрэнэй худалдаа наймаанда 8,8, эд хэрэглэгшэдэй кооперацида 6,5 процентээр энэ хэмжээн дээшэлээ.

Дэлгүүрэй фондоор эдеэ хоол абалгын орбо байдалда ороод байһан тухай дээрэ хэлэгдээ һэн.

1990 ондо худалдаа наймаанай эмхи зургаанууд ондоо регионуудһаа эльгээгдэдэг эдеэ хоолһоо гадуурхи эд бараа абалгын талаар нимэл бэрхэшээлнүүдтэй ушараа. 1989 онойхитой сасуулхада, республика бүхы түхэлэй бүдүүлые, трикотаж болон бусад эд бараануудые багаар абаа. Үүн зондо худалдахын тула республикын предприятинуудай эдеэ хоолһоо гадуурхи эд бараа гаргаха түсэб гол түлэб дүүргэгдээ. Гэхэ зуура хюрөедэмэл хэрэгсэлнүүдые, барилгын модо, хирпиисэ, шифер, автомобилиин радиоприемнигуудые эльгээхэ түсэб бэелүүлэгдэнгүй үлөө.

Архи худалдалгые 23,7 миллион түхэригөөр (12 процент тухай) нэмээлгэ, хэлсээтэ үнэ сэнгээр худалдахадаа, зарим эд бараанай сэнгүүдые 77,5 миллион түхэригоор дээшэлүүлгэ эд бараанай эрьесэн дээшэлһэн ушарта нүлөө үзүүлээ.

Улаан-Удын дэлгүүрнүүдтэ худөө ажахын продуктнуудые худалдалга 1,5 дахин нэмээ. 1989 онтой сасуулхада, газар ажалай продуктнууд 1,7 дахин, мал ажалай продуктнууд 27 процентээр ехээр худалдагдаа.

Газар ажалай продукциин дэлгүүрэй үнэ сэнгүүд дунда зэргээр 27 процентээр, мяханай, өөхэнэй үнэ сэнгүүд 33 процентээр нэмэбэ.

1990 ондо ниитын эдеэ хоолой предприятинуудай эд бараанай эрьесын хэмжээн 4,5 процентээр дээшэлжэ, 118,4 миллион түхэригтэ хүргэгдөө. Тэдэнэй хамтын эд бараанай эрьесэдэ өөрын продукци худалдалгын хуби 80 процент боложо, нёдондонойхиһоо 2,8 процентээр дээшэлээ.

Республика дотор хүн зондо ажаһуудал хангалгын түлбэритэй аша туһа үзүүлхэ жэлэй түсэб 105,9 процент бэелүүлэгдээ. Нёдондонойхидо орходоо, 11,4 миллион түхэриг ехээр нимэ аша туһанууд үзүүлэгдээ. 27 хото, районуудһаа 11-ниинь түлбэритэй аша туһануудые үзүүлхэ түсэбүүдээ дүүргээгүй. Баунтын, Зэдын, Хурамхаанай, Ахын, Сэлэнгын, Тарбагатайн районуудта хүн зоной ажаһуудалай эрилтэ хэрэглэмжэ хангалгын талаар горитой дутуу дунданууд ушарна. Эдэ аша туһануудай талаар түсэбынь дүүргэгдээгүй үлөө.

Республика дотор мүнгэнэй эрьесэ шахардуу байһан зандаа. 1990 оной туршада хүн зоной олзонь 235 миллион түхэригөөр гэхэ гү, али 10,7 процентээр нэмээ. Гэхэтэй хамта гүрэнэй банкын мэдээгээр, эд бараа худалдажа абалгада хэрэглэгдээгүй 200 миллион түхэриг мүнгэн хүн зоной гарта байна. Энэ мүнгэ «хуряажа абахын» тула иимэ гол хэмжээнүүд зохёогдоод, бэелүүлэгдэжэ байгаа. Тодорхойлбол, 5 процентын доторой да тусгаар зорилготой процентгүй үрьһаламжын облигациинуудые худалдалга, хубинь гэр байра барилгые хүргөөлгэ, саадай гэрнүүдые худалдалга, худалдаанай яармагуудые үнгэргэлгэ, предприятинин акциинуудые коллективэй гэшүүдтэ худалдалга, коммерческэ магазинуудта архиин зүйлнүүдые худалдалга гэхэ мэтэ болоно. Эдэ хэмжээ ябуулгануудай үндэһөөр ороодоол 20 миллион түхэриг тухай мүнгэн «хуряагдаа». Энэ талаар гол шухала аргануудай нэгэниинь гэбэл, зөөриие үргэн дэлисэтэйгээр үмсэлэлгэ, хүн зондо гэр байра худалдалга, үнэтэ саарһануудай дэлгүүр гэхэ мэтын хэмжээнүүд болоно.

Дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн оролгын эрхэ байдалда гадаадын экономическа харилсаануудые саашадань нарижуулга ба хүргөөлгэ хадаа республикын правительствын ажал ябуулгада тон шухала шэглэлнүүдэй нэгэниинь болоно.

Үнгэрэгшэ жэлдэ 160 предприяти, эмхи зургаан, колхоз, совхозууд хилын саанахи партнернуудтай харилсаануудые бэелүүлээ, тэдэнэй 60-ниинь өөрынгөө продукциие экспортдэ эльгээжэ байгаа.

Гэхэтэй хамта гадаадын экономическа ажал ябуулгада хабаадагшадай тоогой дэшэлбэшье, экспортын хэмжээн нэмээгүй.

Жэшээнь, 1989 ондо 82 миллион түхэригэй эд бараан худалдагдаа һаа, үнгэрэгшэ жэлдэ уридшаһан мэдээгээр, экспортын хэмжээн 75 миллион тухай түхэриггэ хүрэхэ ёһотой.

Экспортын хэмжээнэй хороһон ушар гол түлэб Улаан-Удын нарин сэмбын комбинадһаа 1990 ондо нооһоной бүд экспортдэ эльгээхэеэ болиһонтой холбоотой. Юундэб гэхэдэ, РСФСР-эй Минтекстильпромдо австралиин нооһо худалдажа абаха валюта үгы.

Олонхи предприятинуудай технологиин талаар һула байһанһаа уламжалан, тэдэ конкуренцидэ хабаадаха шадалтай продукци гаргажа шадахагүй дээрэһээ экспортын хэмжээн хороһон байна.

Жэшээнь, экспортын модоной 70 процентынь республикаһаа монсогор зангаараа, огтошье болбосоруулагдангүйгоор, гаргагдана.

Туризмые, тэрэ тоодо хилын саанахи туризмые хүргөөхэ арга шадамай мүнөөдөө ёһоор ашаглагданагүй. Эдэ бүгэдэ республикын валютна жасые бүридүүлгэдэ һаад табина. Энэ жаса предприятиэкспортёрнуудай абадаг валютна ашаг олзоһоо хуряагдадаг мүнгэнһөө бүридүүлэгдэдэг байгаа юм. Тиимэһээ Министрнүүдэй Советшье, өөһэдөө предприятинуудшье, нютагай Соведүүдшье конкуренцидэ тэсэхэ аргатай республикын экспортнэ хүсэ шадалые хүргөөхөөр зориг жонхой.

Хамтын предприятинуудые байгуулга гадардын экономическа ажал ябуулгын шэглэлнүүдэй нэгэниинь болохо.

Мүнөө үедэ совет-хитадай хамтын хоёр предприяти бүридхэлдэ абтанхай: Зүүн зүгэй медицинын түбэй үндэһэ һуури дээрэ — эмчи-Чжун-и болон «Теплоприбор» заводой үндэһэ һуури дээрэ — «Интерком».

ЖЭЛЬҺЭЭ ЖЭЛДЭ ОЛОШОРНО

«Бага hуурин нуудые hэргээн хүгжөөе!» гэhэн уряа манай республикын социально-экономическа хүгжэлтэдэ ехэ удха шалтай гээд тоолодогби. Тиимэhээ бидэнэр сомонойнгоо Союзэй харьяата газар дээрэхи урдань «мартагдаhан» Лугшарал хандуулаабди. «Сомоной Соведэй социалис хүгжэлтэй» асуудалые Советэйнгээ сесси дээрэ тусгаар хараа-зөөд, зохихо шидхэбэри батолан абаа hэмди.

Ярагта hуурин нуудые hэргээн хүгжөөхэ асуудалда онсо hуурхэ 2 гэр ашаглалгада оруулбабди. Тэрэнэ hуурин нуудые hэргээн хүгжөөхэ, аюулгаа hуурин нуудые hэргээн хүгжөөхэ юм гээд онсологдоно. Тиихэдэ колхозууд, совхозууд, таряашанай (фермерскэ) ажахынууд, тэдэнэй кооперативууд болон хамтаралнууд, адли эрхэтэйгээр хүгжөөдэхэ байна. Газарай реформо бэлүүлэгдэхэ, үйлэдбэриин фонднуудые хуваалдажа гү, али арендэдэ абаха, ажалша коллективүүдэй зөөри болгон үгтэхэ эрхэ олгогдохо, хуваалцалгадэй колхозhоо ба совхозhоо гаража, таряашанай (фермерскэ) ажахы эмхидхэхэ гэбэлhэ, газар ба гол фондуудhаа тэрэнэй хубаари үгтэхэ болоно.

Худөө нютагуудта байрын гэрнүүдые, хүүгэдэй ясли-садуудые, hургуулинуудые, соёлой, элүүрые хамгаалгын, социальна, коммунально-ажахуудалай объектнуудые, харгы барилгада, телефонизацилга, хэлхээ холбоо, радиофикацилга, телевидени хүгжөөлгэдэ, мүн медицинскэ, хүн зоной хэрэглэмжэ хангалга болон бусад эүйлэй хангалгын хуваалмэри hайжаруулгада онсо анхарал хандуулагдаха байна.

Худөө ажахыда худалдэг худалмэришэд, алба хаагшад, эндэ хүлhөөр худалэгшэд 6 hарын туршада өөрын худалмэриин газартай, мэргэжэлэйнгээ зэргээр салинтай болохо эрхэтэй. Гадна тэдэнэргэ жэл бүхэндэ календарна 21 удэрэй амаралта үгтэхэ эргэтэй. Худалмэриин эрхэ байдал хубилгагдаhан ушарhаа мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ, ондоо мэргэжэлтэй болохо болболнь, абажа байhан салингынь дунда хэмжээгээрнь түлэгдэхэ, саг аюура худалмэригүй үлөө hаань, амидархын тула тусхай тодорхойлогдоhон хэмжээнэй эргээр хараалагдаhан мүнгэн түлэгдэхэ юм.

Ажахын ба сельскэ Соведүүдэй захилаар худөө ажахыда худалхэ зорилготойгоор хүн зоноор үсөөн газарта (РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет нимэ газарнуудые тодорхойлхо юм) нуунэн булэнүүдтэ, мүн арадай hуралсалай, соёлой, элүүрые хамгаалаха, хэлхеэ холбооной, хүн зоной эргэлэмжэ хангалгын болон хангалгын талаар бусад оршон газарнуудта худалхэ, физическэ культурын ба спортын талаар мэргэжэлтэдтэ тусхай хүнгэлэлтэнүүд хараалагдана. Газаагуурае барилгатай, участоттай байрын гэрнүүд гү, али квартиранууд тэдэнэртэ үмсэдэнь үгтэхэ юм. Тусгаар хараалагдаhан хэмжээнэй ёноор зөөжэ ерэhэн бүлэнэртэ, мэргэжэлтэдтэ түрүүшын хоёр жэлэй туршада түлөөhэгүйгөөр түлишэ үгтэдэг байха. Гаргашань нютагай бюджедhээ хэгдэхэ юм. Худөө гарагшадай урдань ажаhуужа байhан байрадань договор соонь заагдаhан болзорто бронь хэгдэхэ юм. Хэрбээ худалмэриинь стаж hарын болзорто таhалдаагүй байгаа hаань, худалмэриин стаж таhалдаагүй гэжэ тоологдожо, салин дээрэнь процентнэ нэмэлтэнүүд болон бусад хүнгэлэлтэнүүд хэгдэхэ байна. Хубиин хамhабаринн ажахын эрхилэлгэдэшье туhаламжа үзүүлэгдэхэ юм. Зөөжэ ерэгшэдтэ хүнгэн автомобиль гү, али хүндэ мотоцикл, холодильник, телевизор, хубсаhа угаадаг машина болон бусад ажахын эдүүдые абаха эрхэ олгогдохо, урьhаламжа үгтэхэ байна.

РСФСР-эй бүридэлдэ ородог республикануудай Министрнүүдэй Соведүүд, арадай депутадуудай ; нютагай Соведүүдэй гүйсэдкомууд, ажахын органууд ба предприятинууд худөө нютагуудта үмсын гэр бариха хэрэгтэ туhаламжа үзүүлхэ эргэтэй.

Колхоз, совхозуудай, хамтаралнуудай, кооперативуудай, арендэ коллективүүдэй, таряашанай (фермерскэ) ажахынуудай, агропромышленна комплексын бусад предприятиба эмхинүүдэй худалмэрилэгшэдтэ гэр барихадань, капитальна заhабарилга, hэльбэн заhабарилхадань сметынь ёноор урьhаламжа үгтэхэ, мүн барилгын материалнуудаар тэдэнэр хангагдаха ёнотой. Гүрэнhөө зээлөөр абтаhан мүнгые ара гэдэргэнь бусаахада, хүнгэлэлтэ хэгдэхэ юм. Гурбан жэлhээ доошо бэшэ болзорто худалэhэн хүнүүд гүрэнhөө зээлөөр абаhан мүнгэнэй 50 процентыень лэ бусааха тухай шидхэбэри колхоз, совхозуудай, агропромышленна комплексын предприятинуудай ба эмхинүүдэй ажалша коллективүүд абажа шадаха юм. Харин бусад худалмэрилэгшэдэй зээлөөр абаhан мүнгые бусаалга тухай шидхэбэри нютагай Советүүд абаха байна.

Зээлөөр абаhан мүнгэнэй үлэhэн хубинь 10—15 жэлэй туршада гүрэндэ бусаагдаха эргэтэй.

Худөө нютагуудые социальна талаарнь hэргээн бодхоохын ба агропромышленна комплексын материально-техническэ баазыень бэхижүүлхын тула 1991 оной эхилжэ, РСФСР-эй национальна доходой 15 процентhээнь бага бэшэ хубине жэл бүхэндэ hомолхо гэhэн шидхэбэри абтанхай. Гадна таряашадай (фермерскэ) ажахые хүгжөөлгын программада, гэр байра, hургуули, хүүгэдэй ясли-садуудые, соёлой, элүүрые хамгаалгын объектнуудые, автомобилиин харгынуудые барилгада, худөө нютагуудые электрижүүлгэ, газификацилга, телефонизацилга ба радиофикацилгада, үhаар хангалгада, жэл бүхэндэ республиканска бюджедhээ мүнгэн зөөри hомологдохоор хараалагдана. Газарай үрэжэл hайжаруулха, худөө нютагуудта барилгын индустриин база бэхижүүлхэ, эрдэм-шинжэлгын худалмэри үргэдхэхэ, мэргэжэлтэдые ба худалмэришэдые бэлдэхэ, байгаалиин ба экономическа талаар хүндэ хүшэр газарта худалжэ байгшадые урмашуулха хэрэгтэ республиканска бюджедhээ мүн лэ мүнгэн зөөри hомологдохо юм.

Хэлсээнэй ёноор колхоз, совхозуудые, агропромышленна комплексын предприятинуудые ба таряашанай (фермерскэ) ажахынуудые хүгжөөхын тула үйлэдбэрилhэн налог тохогдодоггүй продукциингаа гү, али абаhан өөрынгөө хубиинь дамжуулха эрхэ промышленна предприятинуудта, эмхинүүдтэ олгогдобо. Агропромышленна комплексдо хэрэгтэй зүйлнүүдые гергадаг болоhон предприятинууд, эмхинүүдэй олоhон олзын зарим хубиань хөөр жэлэй туршада налог ашагдахаяа болибо. Худөөгэй хүн зоние тухэрэзн жэлэй туршада худалмэриин газараар хангаха зорилготойгоор эмхидхэгдэhэн хамhабаринн үйлэдбэринүүдые хүгжөөхын тула тэдэнэй олоhон олзоhоо налог абтахагүй юм.

Хэрбээ урдань ажахынууд зөөриөө, тэрэ тоодо хүдөө ажахын үргамалнуудай тарилгые заатал hаа, страховалдаг байбал, мүнөө 1991 оной эхилжэ, колхоз, совхозууд, арендаторнууд, таряашанай (фермерскэ) ажахынууд өөрынгөө дураар зөөриөө, тэрэ тоодо худөө ажахын үргамалнуудай тарилгые страховалха юм.

Бухы тухэлэй hургуулинууд, тэрэ тоодо үсөөн комплектэ hургуулинуудшье арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй шидхэбэриин ёноор нэгэдхэхэ юм. Үсөөн комплектэ hургуулинуудые хааха тухай асуудал багахан hууринда ажаhуужа байhан эрхэтэдэй сходдээрэ шидхэгдэхэ байна.

Худөөдэ ажаhуушадай мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ хэрэгтэ анхарал ехээр хандуулагдаха юм, Худөөгэй социально-соёлой, хүн зоной хэрэглэмжэ хангалгын, элүүрые хамгаалгын, арадай hуралсалай, физкультура ба спортын эмхинүүдтэ, санитарна ба ветеринарна албанда худалэгшэдэй салингынь городто худалэгшэдэйхидэ орходоо 25 процентээр дээшэлүүлэгдэхэ юм. hуралсал-хүмүүжүүлгын, медицинскэ, социально-соёлой эмхинүүдэй хаана байhаниень ба hууринуудай социально-экономическа хүгжэлтын хэмжээе хараада абажа, дээрэ дурдагдаhан худалмэришэдэй салин хүлhэндэ нэмэлтэ дээшэлүүлэгдэhэн коэффициентнүүдые тогтоохо эрхэ нютагай Соведүүдтэ олгогдоо юм. Гадна мэргэжэлтэдые хэлсээнэй ёноор хүлhэлхэ арга боломжонуудые нютагай Соведүүд хэрэглэхэ байна. Арадай hуралсалай, соёлой, элүүрые хамгаалгын ба эрхэ хамгаалгын органуудай худөөдэ ажалледаг худалмэрилэгшэд агропромышленна комплексын худалмэрилэгшэдтэй адли хүнгэлэлтэй байха юм. Тэрэ тоодо тэдэнэр гэр байраар, эдеэ хоолой продуктнуудаар түрүүшын ээлжэндэ хангагдаха ушартай.

Багшанарай дээдэ hургуули ба училищи дүүргэhэнэй удаа худөөдэ ажаллахаар эльгээгдэгшэдтэ мүн үхибүүдые хүмүүжүүлгын бусад эмхинүүдтэ худалхөөр эльгээгдэhэн мэргэжэлтэдтэ ажахытай болохынь тула нэгэн доро туhаламжа үзүүлэгдэхэ юм. Энэнь худөө ажахын дээдэ hургуулинуудые ба техникумүүдые дүүргэгшэдтэ үгтэдэг туhаламжын хэмжээнэй байха болоно. Гадна hуралсалай эмхинүүдтэ худалэгшэд номой хэблэлэй продукцинуудаар хүнгэлэлтэтэйгөөр хангагдаха байна. Энэ хэрэгтэ гаргашалхынь тула салин хүлhэн дээрэнь тэрэнэй 10 процентнь нэмэгдэжэ үгтэхэ болонхой.

Худөөдэ эрдэм hуралсалые хүгжөөхэ программые бэелүүлхын тула тусхай республиканска жаса бии болгогдожо, РСФСР-эй бюджедhээ мүнгэн зөөри hомологдохо юм.

hуралсалай ба хамhабаринн ажахы бии болгохын, тэрэниие хүгжөөхын тула худөөгэй hуралсалай ба хүмүүжүүлгын эмхинүүдтэ газарай участогууд дамжуулгадаха байна.

Тиин худөө нютагуудые социальна талаарнь хүгжөөхын тула РСФСР-эй Хуули дотор горитойхон хэмжээнүүд хараалагдаба гээшэ.

Манай тайлбари

ХҮДӨӨ НЮТАГУУДЫЕ СОЦИАЛЬНА ТАЛААРНЬ ХҮГЖӨӨХЭ

«Россин худөө нютагуудые hэргээн бодхоохо ба агропромышленна комплексые хүгжөөхэ тухай» РСФСР-эй арадай депутадуудай съездын тогтоолтой тааралдуулан, «Худөө нютагуудай социальна хүгжэлтэ тухай» Хуули хүсэндөө оруулагдаба гээд РСФСР-эй Верховно Совет соносхобо. Худөө нютагуудай хүгжэлтые эгээл шухала гээд тоолоhон экономическа, эрхэ сахилгын ба социальна политика гүрэнэй зүгhөө ябуулагдахаюм гэжэ тус Хуули дотор хэлэгдэнэ. Худөөгэй хүн зоной экономическа ажал ябуулга хадаа олон янзын байха, гадна гүрэнэй, колхозно-кооперативна, хубиин, кооперативно-хубиин зоори дээрэ үндэhэлжэ, ажахы эрхилэлгын бүхы тухэл янзануудые хүгжөөхэ юм гээд онсологдоно. Тиихэдэ колхозууд, совхозууд, таряашанай (фермерскэ) ажахынууд, тэдэнэй кооперативууд болон хамтаралнууд, адли эрхэтэйгээр хүгжөөдэхэ байна. Газарай реформо бэелүүлэгдэхэ, үйлэдбэриин фонднуудые хуваалдажа гү ,али арендэдэ абаха, ажалша коллективүүдэй зөөри болгон үгтэхэ эрхэ олгогдохо, худалэгшэдэй колхозhоо ба совхозhоо гаража, таряашанай (фермерскэ) ажахы эмхидхэхэ гэбэлhэ, газар ба гол фондуудhаа тэрэнэй хубаари үгтэхэ болоно.

Худөө нютагуудта байрын гэрнүүдые, хүүгэдэй ясли-садуудые, hургуулинуудые, соёлой, элүүрые хамгаалгын, социальна, коммунально-ажахуудалай объектнуудые, харгы барилгада, телефонизацилга, хэлхеэ холбоо, радиофикацилга, телевидени хүгжөөлгэдэ, мүн медицинскэ, хүн зоной хэрэглэмжэ хангалга болон бусад эүйлэй хангалгын худалмэри hайжаруулгада онсо анхарал хандуулагдаха байна.

Худөө ажахыда худалдэг худалмэришэд, алба хаагшад, эндэ хүлhөөр худалэгшэд 6 hарын туршада өөрын худалмэриин газартай, мэргэжэлэйнгээ зэргээр салинтай болохо эрхэтэй. Гадна тэдэнэргэ жэл бүхэндэ календарна 21 удэрэй амаралта үгтэхэ эргэтэй. Худалмэриин эрхэ hаа

БУДАМШУУ: Хун сагаан хонин жэлдэ үндэһэн һониноо захижа уншаха гэбэл, үшөө үрдихэлта, нүхэд!

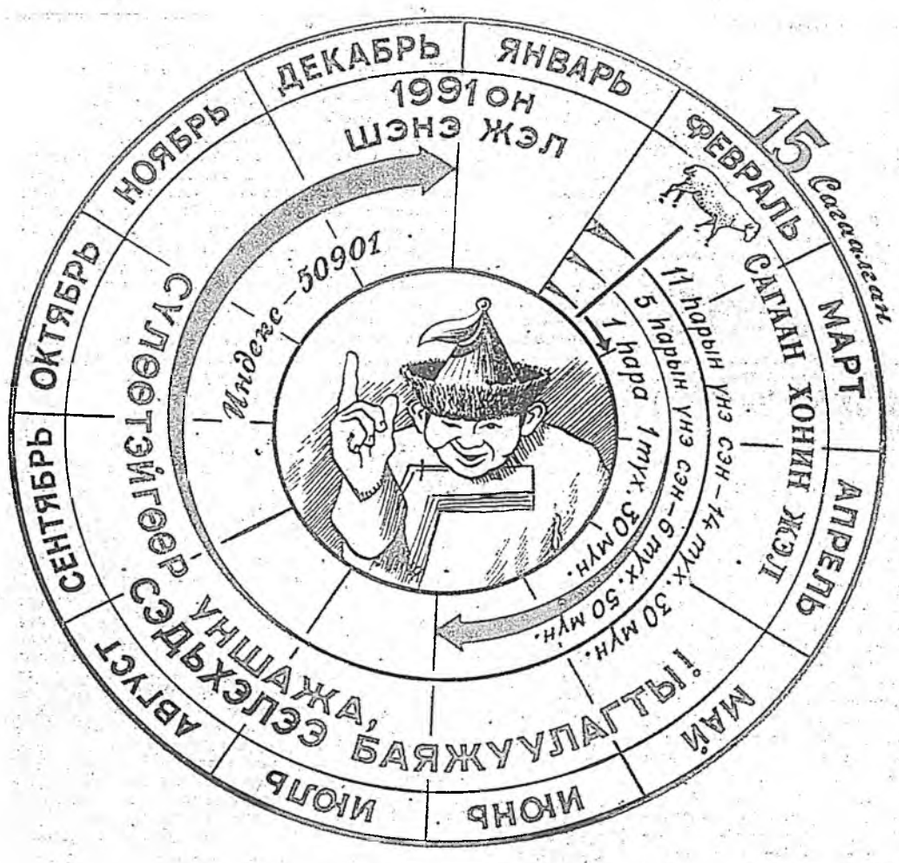

Январиин 1-һээ манай газетые абахаар захил хэжэ үрдеэгүй һаа, байгша оной февралиин 1-һээ абахаар захил хэхэ аргатайт.

Хүдөөдэ—январиин 23, Улаан-Үдэдэ—январиин 25 болотор городой, районуудай „Союзпечать“ предприятинуудта, хэлхеэ холбооной бүхы отделенинүүдтэ захил абтаха.

Газетэмнай долоон хоног соо 5 дахин гарадаг.

Соёлой һонин

ХҮРШЭНЭРНАЙ БАЯРЛАУУЛБА

Үнгэрһэн оной ноябрь һарада манай Зүүн Сибириин соёлой институдай бүлэг багшанар Дорнод-Гобийн аймагай хүгжэмтэ-драмын театрай урилгаар 10 хоногто хүршэнэртөө ябажа ерээ һэн.

Энэ театрай директор, композитор Домбодоогийн Нацагдорж түрүүтэй ехэл халуунаар хүлеэн абажа, театрайнгаа хүдэлмэри тухайгаа, мүн аймагтань боложо байһан соёлой һонинууд тушаа һонирхолтойгоор хөөрэжэ үгөө бэлэй.

Удаань аймагай түб Сайн-Шандһаа 80 модоной зайда оршодог «Алтан-Шэрээ» гэжэ нэгэдэлэй малшадта айлшалаа һэмди. Эндэхи дунда һургуулиин шабинар ерэһэн айлшадтаа зорюулжа, гоё дуунуудаа дуулажа, хатарнуудаа харуулжа, охэтэ баясуулаа. Тус нэгэдэлэй соёлой байшанда хүн зон олоороо сугларжа, нютагай уран һайханай бүлгэмэйхид бидэниие халуунаар амаршалаад, монгол арадай урданай хонгёо гоё дуунуудые дуулажа, урданай ёно заншалнуудые яажа һэргээжэ байһан тухайгаа ехэл һонирхолтойгоор хөөрэжэ үгөө һэн.

Харюудань бидэнэр миин һуутаагүй, баһал буряад, ород арадайнгаа дуунуудые, хатарнуудые харуулжа, энэ уулзалгамнай ёнотойл нүхэдэй хани барисаанай оршондо үнгэрбэ. Энэ нэгэдэлэй даога Монголой Арадай Ехэ Хуралай депутат нүхэр Ишдорж-гуай нэгэдэлэйнгээ хонишодтой уулзуулжа, тэдэнэй хэжэ байһан ажалтай танилсуулаа.

Бусаха замдаа Улаан-Баатар хотын гоё һайхан үзэсхэлэнтэ музей, театр болон дасанда хүрэжэ, сэдьхэлээ ханан бусахадаа, театрай артистнарые Буряад орондомнай айлшалхыень уряа һэмди.

Тиигэжэ шэнэ жэлэй урдахана хундэтэ айлшаднай манай урилгаар институдтамнай ерэжэ, Монгол һайхан оронойнгоо соёлой хүгжэлтэтэй танилсуулаа. Уулзалгада ерэгшэдтэ МНР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагшад Ухнаагийн, Шавзангийн, МНР-эй арадай артист, МНР-эй Гүрэнэй шангай лауреат Цэвжэд гэгшэдэй зохёон табиһан гоё һайхан хатарнууд халуунаар үгтагдан абтаһан байха юм. Энэ театрай бэлигтэй дуушад Арюуна, Уртнасан, Гэрэлма, Үлзыбаяр, Хандама, МНР-эй габьяата артист, дуушан Буянхэшэгт, мүн морин хуур дээрээ шадамар бэрхээр гүйсэдхэгшэ Гантүмэр болон бусадые нэрьемэ альга ташалгаар угтаа һэн.

ВСГИК-гэй профессор В. Г. Балханов ерэһэн айлшадтаа халуун баярые хүргэжэ, саашадаа һайн һайхан ябахыень үреэгээ.

В. ГУНЗЫНОВ.

БУЛТАДАА СЭНГЭЭ

Районой үхибүүдэй хүгжэмэй һургуули соо һонирхолтой хэмжээ ябуулганууд ходо үнгэргэгдэжэ байдаг. Энэ удаа «Поле чудес» гэһэн үдэшэ үнгэргэгдэжэ, олондо һайшаагдаба. Үхибүүд хүгжэмэй, ноотын онтохонуудай талаар ехэ эрдэм мэдэсэтэй, һүбэлгэн бэрхэ, тургэн ухаатай байһанаа гэршэлэн, элдэбын таабаринуудые таанан, конкурснуудые үнгэргэһэн байха юм. Гадна шүүбэриин лотерей наадахадаа, хүн бүхэн булта шахуу шүүгээ.

Соггой хүхюунээр үнгэргэгдэһэн энэ үдэшэ үхибүүдээрээ хамта багшанарыньшье сэнгэһэн, амарһан байна.

Е. АНДЫКОВА.

ХҮГЖЭМ ДУУНДА ДУРАТАЙШУУЛДА—БЭЛЭГ

«Буряад дуунууд, хоорнууд» гэжэ нэрлэгдэһэн ном Буряадай номой хэблэлээр гарагдаа. Республикымнай хүгжэм зохёогшодой урдань хэблэгдээгүй, мүн шэнэ дуунууд болон хоорнууд энэ согсолбори соо оруулагдаһан байна.

«Арадай аялга дуунһаа һабагшалан, мүнөө үеын мэргэжэлтэ искусствын хүшэр хүндэ жанрнуудые байгуулан, буряад хүгжэм хүгжэн һалбэрһан юм. Гушаад онуудта Буряад орондо хүгжэмтэ театр, зохёохы ажалтай коллективүүд ба хүгжэмэй һуралсалай албан зургаанууд бии болгоогдоо, 1940 оной һүүл багта Композиторнуудай холбоон байгуулагдаа һэн.

П. М. Берлинский, В. И. Морошкин, Н. Н. Тихонов гэгшэд; мүн национальна шэнжэтэй залуу хүгжэмшэд, искусствада түрүүшын алхамуудые хэжэ байһан Д. Д. Аюшеев, Ж. А. Батуев ба Б. Б. Ямпилов гэгшэд республикын композиторнуудай эмхиин һуури табилсагшад байгаа гэжэ энэ согсолбори соо үгтэнэн тобшо хуряангы мэдээсэл соохоо мэдэжэ абанабди. Эндэ композиторнуудай зохёохы намтар, ажал хэрэгүүд тухай бэшэгдэнхэй.

Тиигэжэ Буряадай уран бэлигтэ композиторнуудай аха заха болохо Д. Д. Аюшеев, Ж. А. Батуев, Б. Б. Ямпилов, П. М. Берлинский, Г. Г. Дадуев гэгшэдэй зохёолнууд, дуунууд эндэ ноототоёо үгтэнхэй. Жэшээлбэл, мэдээжэ композитор Дандар Аюшеевэй «Ёохор» уран һайханай худэлмэридэ хабаадагшадай анхарал хандуулха байха. «Саяан» гэжэ оперохоонь энэ ёохорой дуун үгтэнэн байха юм. Зэгбэ Гомбожабайн үгэ дээрэ Гүр-Дашипыловай зохёоһон «Байгал далай» гэжэ огсом хүгжэмтэй дуун олондо мэдээжэ болохой.

«Республика дотор национальна композиторска һургуулиие нэгэдүүлһэн хүгжэм зохёогшодой гурбан үе тоологдоно, нэрлэбэл, Жигжит Батуев, Сергей Манжигеев, Анатолий Андреев, Юрий Ирдынеев, Виктор Усович, Дарима Шагдарон, Баир Дондоков, Пурбо Дамиранов гэгшэдэй зохёолнууд; шэнэ дуунууд олоной анхарал хандуулхан байха. Базыр Цырендашиевай «Һаһан», «Хаанамши даа, инагни?», «Хабар ерээ» болон бусад олон дуун толилогдонхой. Солбон Ангабаевай үгэ дээрэ бэшэгдэһэн, Сергей Манжигеевэй «Эжымни хүлеэгээрэй», Дондок Улзытуевай үгэ дээрэ «Һаруул бодол» гэһэн дуунуудынь һайхан бодолнуудые түрүүлнэ. Хоорнуудай гүйсэдхэхэ дуунууд композитор Сергей Манжигеевэй зохёохы ажалда олон бии гэжэ, энэ номой согсолбори гэршэлнэ.

Алтан ойгоо тэмдэглэжэ байһан зондоо «Тэбхэр сагаан табин наһан» (үгэнь Матвей Чойбоновой) гэжэ дуугаа Анатолий Андреев зорюулаа. Николай Дамдиновай үгэ дээрэ зохёогдоһон «Амарагай хэшэг», Дэмба Жалсараевай үгэ дээрэ «Инаг дуран — мүнхэ гэрэл» гэһэн дуунуудые, буряад зохёолнуудые бэлигтэй композитор энэ номой бүридхэлдэ оруулһан байна. Мүн лэ баһа Матвей Чойбоновой үгэ дээрэ «Дуулим талдаа» гэһэн һайхан аялгатай дуугаа, мүн бусад зохёолнуудаа Юрий Ирдынеев дуунда дуратайшуулай анхаралда табина.

Олондоо мэдээжэ болоһон композиторнуудай хажуудa «далижажа байһан», гоё һайхан хүгжэм зохёожо, зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ дуунуудые бэшэжэ эхилһэн залуу композиторнууд Виктор Усович, Дарима Шагдарон, Пурбо Дамиранов, Баир Дондоков гэгшэдтэ зохёохы замдань амжалта хүсэе. Виктор Усовичой олон шэнэ дуунууд эндэ үгтэнхэй. Пурбо Демирановаай «Инаглал» (үгэнь Ц.-Д. Хамаевай), «Хүлеэжэ, байхаб» (үгэнь Г. Дашибыловай), Баир Дондоковой «Зунай һүни» (үгэнь Б. Жанчиновай) гэһэн дуунууд республикымнай шагнагшадта ехэтэ һайшаагдадаг байна. Энэ ном бүридхэн бүтээлгэдэ хүгжэмтэ редактор Ю. И. Ирдынеевэй оруулһан хубита ехэ гэжэ тэмдэглэн, баяр хүргэхэ байнаебди.

Б. ОРБОДОЕВА.

«Жэгтэй һонин байба»

Улаахоорондын барилдаанай федерацин (ФИЛА) үүсхэлээр дүрэ буляалдалгын барилдаагаар Ехэ кубогта хүртэхыи түлөө мүрысоон шэнэ жэлэй урдахана США-гай Пенсильвани штадай Питтсбург хотодо болобо. Журналист Б.-М. ЖИГЖИТОВ энэ ехэ мүрысөөндэ хабаадаһан манай Буряад ороной суута барилдаашан — дэлхэйн чемпион, СССР-эй спортын гаһьяата мастер Борис БУДАЕВТАЙ уулзажа хоорэлдэбэ.

— Хоёрдохёо үнэргэгдэһэн иимэ асари ехэ мүрысөөндэ американ атледүүд дэлхэйн суглуулагдамал командатай уулзаба. СССР-эй, Болгариин, Кубын, Чехо-Словакиин алдаа суутай барилдаашад — дэлхэйн ба Олимпиин нааданнуудай чемпионууд бүмбэрсэгэй суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдаһан байгаа. Степан Саркисян (Ереван), Арсен Фадзаев, Махарбек Хадарцев (хоюулаа Владикавказ-һаа), Лери Хабелов болон Давид Гобеджишвили (хоюулаа Тбилисиһээ) гэгшэдтэй хамта би оронойнгоо нэрэ хүндые хамгаалбаб,— гэжэ Б. Будаев хөөрөөгөө эхилнэ.

Америкын газар дээрэ буухадаминай, хаа хаанагүй хүн зон маанадые хүндэмүүшэ халуунаар угтаба... Совет ороной барилдаашад нёдондо жэл түрүүшынхээ үнэргэгдэһэн энэ ехэ мүрысөөндэ хабаадахадаа, жиирэй дун харуулаа һэн. Хоёр хүбүүд — алтан, табан барилдаашад — мүнгэн, нэгэ хүн бронзо медальяар шагнагдаа бэлэй. Би хоёрдохи һуурин эзэлээ һэм.

Харин мүнөө табамнай илажа гараа. Дэлхэйн урдын чемпион С. Саркисян 1984 оной Лос-Анджелесай Олимпиин нааданнуудай чемпион Ч. Льюистэй 62 килограммай шэгнүүртэ уулзахадаа, 8:4 тоотойгоор шүүжэ, бидэниие шанга тэмсэлдэ зоригжуулба.

— Удаадахи шэгнүүртэ би США-гай чемпион, дэлхэйн Кубогта хүртэгшэ Джон Гюрэтэй барилдаба. Тэрэ бао хүсэтэй, яһала һайн арга дүрэтэй барилдаашан юм. Түрүүлэн би нэгэ балл абажархибаб. Саашадаа Джон эршэмтэйгээр добтолжо, намайе хибэснээ газаашань тулхи тулхиөөр, хоёр балл абаба. Табло дээрэ 2:1 тоогой ялархэдань, тэрэ һанаагаа амарба хэбэртэй. Сугларагшад хашхаралдана, эшхэрэлдэнэ, зал соо шаг шуураатай. Эгээл энэ үедэ би хүл руунь доогуур шургажа ороод, хойно хойноһоонь гурбан балл абажа, 4:2 тоотойгоор диилэбэб,— гэжэ Борис Дугданович хөөрөө һэн.

Сеулда болоһон Олимпиин нааданнуудай чемпион, дэлхэйн дүрбэ дахин чемпион, «Бүмбэрсэгэй эрхим бэрхэ барилдаашан» гэгдэжэ, алтан бүһөөр шагнагдагша А. Фадзаев Т. Каррые 11:1 тоотойгоор булижа, 74 килограммай шэгнүүртэ шалгарһан байха юм. Олимпиин нааданнуудай чемпион, дэлхэйн оло дахин чемпион М. Хадарцев 82 килограммай шэгнүүртэ дэлхэйн чемпион болоһон А. Кемптэй уулзахадаа, нүгөөдэдөө нэгэшье очко үгэнгүй, 15:0 тоотойгоор шүүжэ, 90 килограммай шэгнүүртэ илалта түйлаа. Хүндэшэг шэгнүүртэ Сеулай Олимпиадада мүнгэн медальяар шагнагдагша, дэлхэйн хэдэн удаа чемпион Л. Хабелов Дж. Тросые 3:1 тоотойгоор бүдэрүүлбэ. Хүндэ шэгнүүртэнэй уулзалга ходоодоо һонирхолтойгоор хүлеэгдэдэг гээшэ. Теэд Сеулай Олимпиадын чемпион, дэлхэйн оло дахин чемпион Д. Гобеджишвили, нёдондо жэлэйхидэл адли, энэ удаадашье урагшагүйдэб. Лос-Анджелесай Олимпиин нааданнуудай чемпион Брюс Баумгартнертэ тэрэ очкогоор диилдэшоо.

Болгариин суута бүхэ Валентин Иорданов —52 килограммай, Чехо-Словакиин спортсмен Йозеф Логиня 82 килограммай шэгнүүртэ шүүбэ. Тиигэжэ дэлхэйн суглуулагдамал команда 7:3 тоотойгоор илалта түйлаа. Илагшад тус тустаа Ехэ кубогта хүртэхэһөө гадна, 5 мянган доллароор шагнагдаһан байна.

Һүүлээрнь бидэ һураглшадай дунда дүрэ буляалдалгын барилдаагаар США-гай түрүү һуурин эзэлхын түлөө Миннесото штадай Денвер хотодо үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ хабаадаһан мянгаад хүбүүдэй урда мэргэжэл шадабаряа харуулха зорилготойгоор нүхэд ёноной уулзалгада хабаадабабди. Айхабтар ехэ зал соо дэлгээгдэһэн барилдаанай 8 хибэс дээрэ эды олон үхибүүдэй хаба шадалаа туршахые харахадa, ямар бэ даа үзэсхэлэн һайхан, ехэл жэгтэй һонин байба.

Шэнэ дуунууд зэдэлээ, эмхидхэгдээ

Дуунай бүлэгэй гүйсэдхэхэ дуунууд арба гаран байба. Эдэн соохоо поэт Батажаргал Гармажаповай үгэ дээрэ композитор Бата Бальжинимаевай зохёоһон «Золойм эхин» гэжэ дуун олондо һайшаагдаа. Хара-Шэбэртэ түрэһэн, удэһэн Должон Удбылова нютаг тухайнь дуунуудай конкурсдо тон эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, хэдэн дуунуудые бэшэһэн габьяатай. Хүгжэмшэн Светлана Базаровагай энэ поэтессын үгэ дээрэ зохёоһон «Нютагай магтаал» гэжэ дуун хоёрдохи шан абаба. Шэтэ хотын уран бэлигтэй Василий Никонов, Анатолий Васильковский гэгшэдэй зохёоһон «Хани барисаан тухай» дуун гурбадахи шанда хүртөө юм.

Нэгэ хүнэй гүйсэдхэдэг дуунууд соохоо Хара-Шэбэр нютагай Сада Ринчиновэй үгэ дээрэ Бата Бальжинимаевай бэшэһэн «Нютагай магтаал» гэжэ дуун эгээл эрхимдэ тоологдожо, халуун альга ташалгаар угтагдаба. Поэт Арсалан Жамбалоной үгэ дээрэ Ринчин Балдандашиевай бэшэһэн «Тоонто нютаг» гэжэ дуун — хоёрдохи, Шэтэ хотын Фёдор Захаровай Хара-Шэбэр тухай дуун конкурсын гурбадахи шан абаһан байна.

Юрэдөөл, Хара-Шэбэр тухай зохёогдоһон дуун бүхэн өөрын онсо маягтай, гоё һайхан аялгатай байба. Бэлиг түгэлдэр луушад Жамсаран Сагаев, Түмэн Болотов гэгшэд ,мүн Хара-Шэбэр нютагай дуушадай бүлэг шэнэ дуунуудые шадамар бэрхээр гүйсэдхэжэ, ороной анхарал татаа. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, Хара-Шэбэртэ үнэргэгдэһэн энэ конкурс дуунай ёно" тойл һайндэр болобо. Тон шухалань гэхэдэ, Хара-Шэбэртэ нютагаа магтаһан дуунууд нилээд олошороо.

Г. БАТОЖАРГАЛОВ.

Шэтэн областиин Могойтын район.

Могойтын районой Хара-Шэбэр нютаг алдарта ажал хэрэгүүдэрээ округноо холо саагуур мэдээжэ болоихой. Эндэхи Кировэй нэрэмжэтэ агрофирмэ эрхим ажал хэрэгэйнгээ түлөө Арадуудай Хани барисаанай орденоор шагнагдаһан юм. Хара-Шэбэрэйхид зүгаа нааданшье дуратай, спортын зүйлнүүдыешье эрхилдэг байха. Зүгөөр хүн зоной һанаанда таарадагүй байһан нэгэл зүйл гэжэ, нютагтань зорюулагдаһан энэ гэхэ сонсодын дуугүй байһан юм. Округой бүсад ажахынууд тусхай конкурс соносохожо, нютаг тухайгаа гоё һайхан дуунуудтай болжол байдаг һэн. Харин хара-шэбэрэйхид нимэ ушар байдалые хажуу тээнээ хорхойтонгёор харахаһаа ондоо аргагүй байгаа.

Нёдондо ажахын шэнээр һуигагдаһан хүтэлбэрилэгшэд хүрэһөөр лэ иимэ байдал хараадаа абажа, ажахынгаа жаран жэлэй ойтой дашарамдуулан, нютаг тухайнь зохёогдоһон дуунуудай конкурс соносхобо. Кировэй нэрэмжэтэ агрофирмэ һайндэрөө үнгэрэгшэ зун тэмдэглээ. Тиигэбэшье энэ хэмжээ ябуулгада зорюулагдаһан дуунуудай конкурс зунай болон намарай халуун ажалай түгэсэнэн хойно, үбэл хэхэ гэжэ шийдэнэн байнад.

Тиимэнээ үнгэрэгшэ жэлэй декабрь һарын нарата сэлмэг нэгэ үдэр хара-шэбэрэйхид нютагтаа дуунай һайндэр үнгэргэжэ, холо-ойроһоо хүгжэмшэдые, дуушадые нютагайнгаа дэлгэр һайхан хүрьһэндэ хундэтэй дээрэ хүлеэн абаһан байнад. Буряад ороной, Шэтэ хотын мүн аглаг тэнүүн Ага нютагайнмай олон тоото хүгжэмшэд, поэдүүд, дуушад энэ дэмбэрэлтэй хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, олоной анхарал татаа гэжэ тэмдэглэхээр.

Хамта дээрээ элдэб янзын 27 дуун нютагай зонһоо бүридэнэн жюрин үзэмжэдэ табигдаа һэн. Хоорой гүйсэдхэхэ долоон дуун зохёон бэшэгдэбэ. Поэт Арсалан Жамбалоной үгэ дээрэ мэргэжэлтэ бэшэ композитор Ринчин Балдандашиевай бэшэһэн «Заяан хубитай нютаг» гэжэ дуун нэгэдэхи һуурин эзэлбэ. РСФСР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, композитор Дагба Ринчиновэй зохёоһон «Хара-Шэбэр, мандыш» гэжэ дуун хоёрдохи шанда хүртэнэн байна. Хара-Шэбэртэ тоонтотой Нима Цыгуевай үгэ дээрэ Светлана Базаровагай зохёоһон «Хара-Шэбэр» гэжэ дуунда шангай гурбадахи һуурин олгогдожо, авторнуудынь урмашуулагдаа һэн.

Соёлой амьдрал

Кино, театрнуудта

Театр оперы и балета
«Жизель»— в 19.
Бурятский театр драмы имени Х. Намсараева
«Шамбалын орон хаанабши?» (Где ты, Шамбала?)— в 19.
Театр для детей и юношества
«Гусенок»— в 10, 15.
«Дружба»
«Бом-дурачок»— в 10. «Капитан Блад» — в 12, 14, 16, 18-10, 20-10.
«Прогресс»
Красный зал —«Видение»— в 9-40, 11-50, 14, 16-10, 18-20, 20-30.
Зеленый зал «Друг бедных» (2 с.)— в 10, 12-40, 15-20, «Ангелочек»— в 18-10, 20-10.
«Октябрь»
«Вундеркинд»— в 9-40, 13, «Профессионал»— в 11, 14-30, 16-30, 18-30, 20-30.
«Родина»
«Приказ 027»— в 10, 12 (удл.), 16, 8 (удл.), «Ангелочек» — в 14, 20, 21-50.
«Аршан»
Сборник мультфильмов — в 17, «В полосе прибоя»— в 18-30, 20-30.

Сонгор экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 7.30 — Үглөөгүүр». 10.00 — Шухала асуудалаар репортаж. 10.15 — «Спрут-6» —6 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи сери. 11.55 — Мультфильм. 12.20 — Хүүгэдэй хүгжэмтэ клуб. 13.05 — Шэнэ һониной альбан. 13.15 — Литературно-уран һайханай «Үгэ» программа. 16.00 — Шухала асуудалаар репортаж. 16.15— «Больница на окраине города» 20 серитэй уран һайханай фильм. 2-дахи сери. «Страх». 17.10 — Ю. Слесарев фортепиано дээрэ наадаха. 17.25 — Мультфильм. 17.35 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 18.35 — Баримтата фильм. 19.40 — «Правдын» үйлсэ. 20.20 — «Спрут-4» — 6 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи сери. 22.00 — Время. 22.45 — Литературно-уран һайханай «Үгэ» программа. 00.30 — Фестивальнууд, конкурснууд, концертнууд. 01.30— «Доченька» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 02.55 — «Наадыш, гармонь».

ХОЕРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — «Адам и Марыля»—баримтата фильм. 9.35, 10.35 — Информатикын ба тоолон тодорхойлхо техникын үндэһэ һуури. 10.05, 11.05 — Немец хэлэн. 11.35 — Юрэнхы биологи. 10-дахи класс. 12.05— Манай саад. 12.35 — Хоккейгээр нүхэр ёноной уулзалга. «Квебек Нордикс» [Канада]— «Динамо» [Москва]. 14.35 — «Не сошлись характерами» — уран һайханай фильм. 15.55— Баримтата фильм. Буряадай телевидени. 17.30 — Залуушуулай «Икс» канал. 19.00 Байгал. 19.20 — Залуушуулай «Икс» каналай үргэлжэлэл. 21.00 — Соносхолнууд. Москва. 21.05 — «Амгалан нойрсогты, багашуул!». 21.20 — Хоккейгээр нүхэр ёноной уулзалга. «Квебек Нордикс» [Канада] — «Динамо» [Москва]. 22.00 — Время. 22.45 — «Дезертир» — баримтата фильм.

Эмхидхэн байгуулагшад: Буряадай ССР-эй Верховно Совет, Буряадай ССР-эй Министрнуудэй Совет, КПСС-эй Буряадай республиканска коми

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

Манай адрес; 670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23. «Буряад үнэн» газетын редакци

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный— 2-54-54, редакторай орлогшоноой —2-68-08, 2-62-62, хариусалгата секретариин —2-50-52, секретариадай —2-66-76, таһагууд: партийна ажабайдалай ба пропагандын —2-60-91, 2-56-23, промышленностиин ба барилгын —2-61-35, агропромышленна —2-64-36, 2-63-86, совет байгуулалтын—2-69-58, соёлой болон һургуулинуудай—2-60-21, 2-57-63, мэдээсэлэй —2-34-05, оршуулгын —2-54-93, бэшэгүүдэй —2-67-81, корректорнуудэй —2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй (выпускающинуудай)—2-35-95, манай корреспондентнууд: Баргажанда — 91-1-44, Закаменскда —31-61, Хэрэндэ —91-9-79, Агинскда—3-40-69.
КПСС-эй рескомой хэблэлэй телефонууд: директор —2-37-32, бухгалтери —2-33-77, вахта —2-56-62.

Газетэ жэлдээ 260 дахин гараха.
Хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй.
Газетын индекс 50901.
Тираж 6600.

Буряадай ССР-эй Госкомиздадай республиканска типографида газетэ барлагдан хэблэгдэбэ.
Директорэйнь телефон 2-40-45.